

Ціна: 50 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XIX

СІЧЕНЬ — 1968 — JANUARY

Ч. 216

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Ой в лісі, лісі там медобор, коляда	1
Чого, роженко, сама в городі..., шедрівка	1
Четвертий Універсал УЦРади	1
Неприцький-Грановський О. — 3 нових поезій	3
Іванис В. — Кубанщина в концепції Півн. Кавказу	4
Сварог В. — Пам'ять поета	11
Волиняк П. — П'ятий з'їзд революцій- них демократів	13
Торжевська Г. — Запрошення у поліглоти	20
Волиняк П. — Звіт делегації КПКанади в Україну	26
Дописи. Повідомлення.	

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Оце й вона — зима в Україні.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Підлісний Микола, Торонто, Канада	2
Романенко Григорій, Торонто, Канада	1
Николенко Д., Роксбури, США	1
Довбачук, Сомерсет, США	1
Педенко Віктор, Торонто Канада	1
о. А. Тетеренко, Вадіна, Канада	1
Максимлюк Андрій, Торонто, Канада	1
Лобач В., Торонто, Канада	1
Леванисів М., Ріджфілд, США	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Д-р А. Лисий, Міннеаполіс, США	25.00
Новицький В., Річмонд Гіл, США	5.00
Н. Н., Торонто, Канада	5.00
Романенко Гр., Торонто, Канада	5.00
Н. Н., Лос Анжелос,	5.00
Шерей В., Форест Гіл, США	5.00

«НОВІ ДНІ»

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во «Нові Дні», редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

- У Канаді: 4.50 дол. канадських на рік.
- У США: 5.00 дол. американських на рік.
- В Австралії: 3.50 дол. австралійських на рік.
- У Франції: 20 франків на рік.
- В Англії: 30 шілінгів (без змін);
- В усіх інших країнах Європи: 4.50 дол. ам
- У Венеції: 4.50 дол. канадських;
- Усі інші країни Південної Америки: 3.00 дол. канадських.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
South Australia

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

Довбачук П., Сомерсет, США	5.00
Дейнека Ол., Цинеро, США	5.00
В'юн Яків, Чікаго, США	5.00
Дусенко М., Чікаго, США	5.00
Нечай Віра, Монреаль, Канада	4.00
Стокальський П., Неварк, США	3.00
Темертей Раїса, Монреаль, Канада	3.00
о. прот. І. Чумак, Гартфорд, США	3.00
Павленко В., Філадельфія, США	3.00
о. прот. Е. Горгіца, Торонто, Канада	3.00
Мартинеш П., Н. Ульм, Німеччина	3.00
Мілянський С., Нью-Гейвен, США	2.50
Матвієнко В., Ла Салль, Канада	2.50
Вишинський Ілько, Форт Вілліам, Канада	2.50
Читач з Лорн Парку, Канада	2.50
Ростун В., Чікаго, США	2.50
Дорковська К., Торонто, Канада	2.50
Новицька Л., Берхтесгаден, Німеччина	2.30
Кірев Д., Чікаго, США	2.00
Симаговський М., Ошава, Канада	2.00
Міскевич Антоніна, Кантон, США	2.00
Пеномаренко В., Клівленд, США	2.00
Бровчук С., Оттава, Канада	1.50
Ізненко М., Каледон Іст, Канада	1.50
Шнурко Г., Куксвіл, Канада	1.50
Сороко Євгенія, Саскатун, Канада	1.50
о. І. Ілляшенко, Нью-Гейвен, США	1.00
Україга Ф., Солт Лейк Сіті, США	1.00
Свириденко П., Форт Вілліам, Канада	1.00
Федосенко С., Торонто, Канада	0.50
Д. Р., Торонто, Канада	0.50
Лисенко Д., Міннеаполіс, США	0.50

Щире всім спасибі за допомогу! РЕД.

ДОРОГИЙ ЧИТАЧУ!

Відновіть передплату самі, не чекайте пригадки, бо нема ж часу їх писати!

Видавництво

КУПІТЬ ЦІ КНИЖКИ

1. Олена Курило, «УВАГИ ДО СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ».

Про цю книгу див. у «Нових Днях» за листопад 1960 р. на стор. 23.

Ціна її: для передплатників «Нових Днів» — 2.00 дол., а для всіх інших — 2.50 дол.

2. «НОВИЙ ОБРІЙ», ч. 2, альманах, присвячений 10-річчю масового українського поселення в Австралії.

В альманасі є багато цікавих і дуже різноманітних матеріалів.

Ціна за примірник — 1.50 дол.

Обидві книжки замовляти в «Нових Днях».

З НАМИ БОГ, ЗРОЗУМІЙТЕ, НАРОДИ!

ОЙ В ЛІСІ, ЛІСІ ТАМ МЕДОБОР

Коляда

Ой в лісі, лісі там медобор.

Приспів:

Святий вечір!

Блудило блудців сімсот молодців,
А приблудили к білому наметі.
В тому наметі красний молодець.
— Красний молодче, виведь нас з ліса.
Виведь нас з ліса і з медобору,
То ми тобі станем в великій пригоді.
Як ти будеш, молод, женитися,
Поб'ємо палі всі кам'яні,
Положим мостниці всі золоті,
Повісим китайку на синім морі,
Посієм пшеницю на чистім полі.
Як ти будеш дівоньку вести,
Забряжать палі всі кам'яні,
Засіяють мостниці всі золоті,
Замає китайка на синім морі,
Зійде пшениця у чистім полі.

Записав А. Малинка в с. Михли, Волинь

ЧОГО, РОЖЕНЬКО, САМА В ГОРОДІ

Щедрівка

— Чого, дівочко, сама в батенька?
Чого, роженько, сама в городі?

Приспів:

Щедрий вечір, добрий вечір,
Добрим людям на здоров'я!
— А я не сама, а я не одна.
Єсть коло мене троє зіллячок,
Троє зіллячок ще й корень його.
Перве зіллячко — барвіночок,
Друге зіллячко — василечки,
А третє зіллячко — любисточок,
Що барвіночок для дівочок,
А любисточок для невісточок,
А василечки для запаху.
— Чого, дівочко, сама в батенька?
— Єсть у мене три братики,
Три братики і три сестриці.
Один братичок на женіннечко,
А дві сестрички на оддаваннечко.
Сама, молода, зарученая,
Зарученая, невінчана.

Записав А. Малинка в с. Плоське, Чернігівщина

Четвертий Універсал

УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Народе України!

Твоєю силою, волею, словом утворилась на Українській Землі вільна Українська Народна Республіка. Здійснилася давня мрія Твоїх батьків, борців за волю й право робочого люду!

Та в трудну годину народилась воля України. Чотири роки жорстокої війни обезсилили наш край і народ. Фабрики не виробляють товарів. Підприєм-

Усіх наших співробітників і читачів у всьому світі вітаємо з

РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ

і

бажаємо їм усім щастя, здоров'я і успіхів у
НОВОМУ РОЦІ!

ХРИСТОС РОДИВСЯ! — СЛАВМО ЙОГО!

Редакція

ства здержують свою працю, залізні дороги розбиті, греші падають у ціні. Скільки хліба змешується. Наступає голод. По краю розмножилися ватаги грабіжників і убійників, особливо, коли з фронту рушило російське військо, творячи криваву різню, безлад і руїну на нашій землі.

З приводу всього того не могли відбутися вибори до Українських Установчих Зборів у визначенім нашим попереднім Універсалом реченні й не могли відбутися ті Збори, визначені на нинішній день, щоб перебрати з наших рук тимчасову найвищу революційну владу над Україною, установити лад у нашій Народній Республіці й зорганізувати нове Правительство.

А тим часом петроградське Правительство Народних Комісарів виповіло війну Україні, щоб повернути вільну Українську Республіку під свою владу, і посилає на нашу землю свої війська — червону гвардію, большевиків, які грабують хліб у наших селян і

без ніякої заплати вивозять його в Росію, не залишаючи навіть зерна, приготовленого на засів, убивають невинних людей і сіють усюди анархію, убийство й злочин.

Ми, Українська Центральна Рада, робили всякі заходи, щоб не допустити до тої братовбивчої війни двох сусідніх народів, але петроградське Правильство не пішло нам назустріч і веде далі криваву боротьбу з нашим народом і Республікою.

Крім того, те ж саме петроградське Правильство Народних Комісарів починає проволікання мира й закликає до нової війни, називаючи її "святою". Знов полетять кров, знов нещасний робочий люд буде мусіти приносити в жертву своє життя.

Ми, Українська Центральна Рада, вибрана з'їздами селян, робітників і солдатів України, в ніякім разі не можемо згодитися на те, ніяких війн підтримувати не будемо, бо український народ бажає мира й мир повинен прийти можливо як найскорше.

Та для того, щоб ні російське Правильство, ні ніяке інше не ставило перешкод Україні в установленні того бажаного мира, для того, щоб повести свій край до ладу, творчої праці, закріплення революції й нашої волі, ми, Українська Центральна Рада, оповіщуємо всім горожанам України:

Віднині Українська Народна Республіка стає самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу.

З усіма сусідніми державами, а саме: Росією, Польщею, Австрією, Румунією, Туреччиною й іншими бажаємо жити в згоді й приязні, але ніяка з них не може вмішуватися в життя самостійної Української Республіки.

Влада у ній буде належати тільки до народу України, іменем якого, поки зберуться Українські Установчі Збори, будемо правити ми, Українська Центральна Рада, представництво робочого народу — селян, робітників і солдатів та виконуючий орган, який віднині буде називатися Радою Народних Міністрів.

І отже, перш усього, поручаємо Правильству нашої Республіки, Раді Народних Міністрів, від сього дня вести початі мирові переговори з осередніми державами вповні самостійно й довести їх до кінця, не звертаючи уваги на ніякі перешкоди збоку якихнебудь інших частей бувшої російської імперії, та встановити згоду, щоб наш край почав своє життя в спокої й мирі.

Щодо так званих большевиків і інших напасників, які розграблюють і руйнують наш край, то поручаємо Правильству Української Народної Республіки твердо й рішучо взятися за боротьбу з ними, а всіх громадян нашої Республіки закликаємо, щоб вони, не жаліючи свого життя, обороняли добробут і волю нашого народу. Народна Українська Держава повинна бути очищена від насланих з Петрограду наємних наїзників, які порушують права Української Республіки.

Безмірно тяжка війна, почата буржуазними правительствами, вимучила наш народ, винищила наш

край, знівечила добробут. Тепер сьому треба покласти край.

Одночасно з тим, коли армія буде демобілізуватися, поручаємо розпускати солдатів, а після затвердження мирових договорів розпустити армію зовсім, на місце постійної армії завести народну міліцію, щоб наше військо служило обороні робочого люду, а не забаганкам пануючих верств.

Знищені війною й демобілізацією місцевості мають бути відбудовані при допомозі державного скарбу.

Коли наші вояки вернуться додому, народні ради — громадські й повітові й городські думи мають бути перевибрані в часі, який буде установлений, щоб і вони мали в них голос. Між тим, щоб установити таку владу, до якої мали б довіря й яка спиралася б на всі революційно-демократичні верстви народу, має Правильство додати до допоміж самоврядування ради робітничо-селянських і солдатських депутатів, вибраних із місцевих людей.

В земельних справах комісія, вибрана на останній сесії Центральної Ради, вже виробила закон про передачу землі трудовому народові без викупу, прийнявши за основу скасування власності й соціалізацію землі згідно з нашою постановою на 7 сесії.

Сей закон буде розглянено за кілька днів на повній сесії Центральної Ради й Рада Міністрів уживе всіх способів, щоб передача землі земельними комітетами в руки трудящих відбулася з початком весняних робіт.

Ліси, води й усі підземні багатства, як добро українського трудового народу, переходять у розпорядження Народної Української Республіки.

Війна забрала для себе всі трудові сили нашої країни. Більшість підприємств, фабрик і робітень виробляли тільки те, що було необхідне для війни, й народ залишався зовсім без товарів. Тепер війні кінець.

Раді Народних Міністрів поручаємо негайно пристосувати всі заводи й фабрики до мирних обставин, до виробу продуктів, необхідних для робочих мас.

Та сама війна дала сотки тисяч безробітних і інвалідів. В самостійній Народній Республіці України не повинен страждати ні один трудящий чоловік. Правильство Республіки має підняти промисл держави, має зачати творчу роботу по всіх галузях, де всі безробітні могли б найти працю і приложити свої сили, і прийняти всі міри для забезпечення покаліченим і потерпілим від війни.

При старім ладі торгівці й всілякі посередники наживали на бідних, пригноблених клясах надмірні капітали.

Відтепер Українська Народна Республіка бере в свої руки найважливіші області торгівлі і усі доходи з неї обертає на користь народу.

Торговлю товарами, які мається привозити з-за границі й вивозити за границю, вестиме сама наша держава, щоб не було такої доріжки, через яку завдяки спекулянтам терплять найбідніші верстви.

Для виконання сього поручаємо Правильству Республіки виробити й представити до затвердження закони про се, а також про монополі заліза, вугля,

шкур, тютюну і інших продуктів і товарів, з котрих податки найбільше обтяжували робочі класи в користь нетрудових.

Так само поручаємо установити державно-народну контролю над усіма банками, що через кредити нетрудовим класам помагали експлуатувати трудові маси. Відтепер кредитова поміч банків має йти передусім на піддержку трудовому населенню і на розвиток народного господарства Української Народної Республіки, а не для спекуляції й різномірної банкової експлуатації.

На ґрунті анархії, неспокоїв у життю й нестачі продуктів зростає невдоволення серед деяких частин населення. Тим невдоволенням користуються різні темні сили й тягнуть неосвічених людей до старих порядків. Сі темні протиреволуційні сили бажають знову піддати всі вольні народи під одно царське ярмо — Росії. Рада Народних Міністрів повинна безпощадно боротися з усіма контрреволюційними силами й кожного, хто призиває до повстання проти самостійної Української Народної Республіки й до повороту старого ладу, — карати яко за державну зраду.

Всі демократичні свободи, проголошені Третім Універсалом Української Центральної Ради, потверджується й окремо проголошується: в самостійній Українській Народній Республіці всі народи користуються правом національно-персональної автономії, яку признано за ними законом 22-го січня.

Все перелічене в Універсалі, чого не встигнемо

виконати ми, Центральна Рада й наша Рада Міністрів, у найближчі тижні виконають, справлять і до остаточного ладу доведуть Українські Установчі Збори.

Ми поручаємо всім нашим громадянам перевести вибори як найбільш енергійно, підняти всі зусилля, щоб підрахунок голосів був закінчений як найскорше, щоб за пару тижнів зібралися наші Установчі Збори, — найвищий господар і управитель нашої землі, й Конституцією нашої незалежної Української Народної Республіки закріпити свободу, порядок і добробут на добро всього трудового народу її на тепер і на будучі часи. Сей найвищий наш орган має рішити про федеративну зв'язь з народними республіками колишньої російської імперії. До того ж часу всіх горожан самостійної Української Народної Республіки зазиваємо стояти непохитно на сторожі добуті свободи і прав нашого народу й усіма силами боронити свою долю від усіх ворогів селянсько-робітничої Української Республіки.

УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА

У Києві, 9 (22) січня 1918 р.*

* В "Історії України" Д. Дорошенка ("Українське Видавництво", Краків—Львів, 1942, стор. 234) подано, що УЦРада проголосила повну самостійність України не 22 січня 1918 р., а 19 січня.

Тексти Універсалів і їх дати подаємо за календарем-альманахом "Свободи" — "Залоті роковини".

Ол. НЕПРИЦЬКИЙ-ГРАНОВСЬКИЙ

З НОВИХ ПОЕЗІЙ

ЗОРІ

В тремкому шелесті осінніх днів
Ясніють зорі в далі таємничій.
До них чогось летить безмовний спів,
В яким душа висловлює одвічні
Свої жалі, жадливі сподівання,
Всі прагнення жагучого кохання..

А зорі блимають, у даль манять,
Віщують привиди в житті незнані —
До них по лік летіти б навмання!
Та крила стріпані і серце в рані.
Дивлюся в небо й подивляю зорі, —
І свій народ, що бореться у горі...

Здається, що ті самі зорі тут,
Що й там, — такі хороші та привітні.
Однак, — вони і ті, й не ті, — бо тут
Вони якось у небі непомітні, —
Тамті, либонь, живі, ясніше світять —
І стріли золоті з них в серце мітять...

ПОСТУП

Навколо глянеш — чуда скрізь нові, —
Не той, здається, нині світ.

Хвала одвічна й слава голові,
Що вміє думати, — і з літ
Старих, минулих — творить міт.

В надхмарнім небі кружать літаки,
Проміння смерть несуть і лік,
І поступ надолужує віки, —
Й хто зна, що буде ще за рік
Для нас у цей двадцятий вік,!

Однак, в шаленім поступі наук
Людина стратила себе,
Свою духовість і сумління звук!
Важке питання. В глиб слабе.
Де йти: — на ксоб, чи на цабе?!

СВІТАННЯ

Щоранку світанок надходить
І бризкає сріблом лучі...
А сонце все сходить і сходить —
Дає в руки щастя ключі.

Бери — та любуйся красою
Життя вічно-творчого дня.
Хай ночі минають з россою,
Іскриться хай радість моя!

Життя бо — лиш сум та печалі —
Тому-то й хвилинки не гай!
Дивися за обрій, — все далі,
І глибше із серця черпай...

У ВІДПОВІДЬ НА 80-ЛІТТЯ

Багато запитів в останні дні
Від ближчих й дальших друзів надійшло
З привітаними, вже літньому мені. .
Питають: — як в житті воно було —
І що навмисного щодня робив,
Щоб молодість в обличчі зберегти?

Тим друзям хочу тут відповісти: —
— Над все народ свій щиро я любив
Для мене завжди був він легендарний,
Принадним у всій величчї своїй.
Для нього дав я вік свій календарний,
Щоб жити з ним і ним в душі моїй.

В житті людина мусить мати мрію,
Уяву творчу... і я мав мету, —
Як сонце світлу, ясно-золоту!
І нею я й донині серце грію...
Блукаючи по чужині з молодших літ —
Мета моя ходила впарі, завжди вслід...

Змінилось дечого багато серед нас,
В народі сили потужніше діють.
І хоч живеться на позичений вже час, —
Душа і серце й нині молодіють,

Коли шари свідомі прагнуть до мети
І чути гимни волі... А між ними й ти!..

При сталій праці рідній Батьківщині —
Біг ме, немав коли старітися!
І як мені інакше жити нині?
Тому я прошу вас: — Борітеся
За Неї, — а не між собою!
Ото ж, об'єднані, — до бою!

1967

ЛІТА ЛЕТЯТЬ

Літа не йдуть —
Летять, летять!
А з ними у майбутню путь —
Велика справа України,
Державно-творчої в ній зміни —
Бо люди так хочуть!

Хто спинить час?
І волі путь?..
Закон природи ще не згас.
Свобода кличе всі народи —
Й з неволі через всі пригоди
Вкраїні вільній будь!..

Народе, встань!
Вперед іди!
Рабом будь в інших перестань!
Відчуй красу і силу мови
До незалежної будови —
До волі нас веди!..

Василь ІВАНІС

Кубанщина в концепції Північного Кавказу

Від українських патріотів-сборників частенько можна почути крилатий вираз: Від Сяну (іноді від Карпат) по річку Кубань, або Кавказ простяглася Україна... Усе оте є лише романтичною уявою. Річка Кубань ділить територію Кубанщини на дві нерівні частини Правобережну й Лівобережну і остання значно більша Правобережної, яка багатша підземними скарбами та рідкими породами дерев у лісовій частині. До неї належить і білоголовий Ельбрус — найвища гора в Європі. Кавказькі гори також не є кордонами Кубанщини, бо вузьку смугу понад Чорним морем у другій половині XIX-го сторіччя населили 1500 родин запорожців, які повернулися з отаманом Гладким із Туреччини, з Задунайської Січі. Вони були основниками: Анапи, Новоросійського, Туапсе, Геленджіна, Пластунського, Сочі, де була віла Сталіна, Адлеру, Пилєнкова, Гагри, півострова Піцунди (царський маєток, де пізніш відпочивав М. Хрущов), Гудаут, монастиря "Новий Афон", Сухум-Кале, монастиря "Дандри", Естонського, Володимирського і Анастасіївського. Усе узбережжя має субтропічне підсоння і уявляє собою суцільну здоровельну місцевість, в дечому переважаючи Крим. На

цьому терені ростуть: пальми, виноград, мандарини, найвищі гатунки тютюну тощо.

Похід українських князів проти хозар у 944—945 рр. відбувся через Таманський півострів з містом Тмутаракань, які вже були приєднані до України. Після розгрому (в 60-х роках X-го сторіччя) князем Святославом Хозарського ханату і завоювання земель ясів і косоїв, Україна мала значний вплив на Північний Кавказ. Яси й косоги, як підлеглі Тмутараканських князів, брали в XI сторіччі участь у походах з ними. Тмутаракань же, як велике місто з портом, відігравало велику роль в торгівлі України з П. Кавказом. Однак Тмутараканське князівство скоро новими хвилями азійських кочовиків, що захоплювали причорноморські степи, було відрізане від України. А в XII-му сторіччі половці, використавши роздрібленість України на дрібні князівства, затвердили зв'язок Тмутаракані з Україною.¹ Дрібні ж народи П. Кавказу у першій половині XIII-го сторіччя були завойовані монголами. Перший наступ датується 1222 роком.

Населення. Завоювати П. Кавказ пробував ще цар Іван IV-й Лютий, який у 1567 р. на лівому березі р. Терек був збудував невеличку фортецю Терки, яку на вимогу Туреччини довелося потім зруйнувати і цілком припинити цю акцію, але частина гребенських козаків на лівобу березі р. Сунжі залишилися вільними поселенцями. Цар Петро I-й у так званому “перському поході” був захопив м. Дербент на березі Каспійського моря і навіть м. Баку на декілька днів. Але після російсько-турецької війни 1735 — 1739 Росія всі ці надбання мусіла повернути Персії.²

Справа захоплення Росією Кавказу сильно активізувалася у другій половині XVIII сторіччя за царіці Катерини II-ї. У ці часи почалася відкрита війна на Півн. Кавказі. У 1735 — 1763 роках була побудована перша укріплена лінія від Кізляру до Моздока. А в російсько-турецькій війні 1768 — 1774 років почалась війна і в Закавказзі. Після ж Кучук-Кайнарджійської умови з Туреччиною цариця Катерина II наказала ген. Текелієві з 40.000 військом в 1775 р. вщент знищити Запорізьку Січ і в маніфесті написала: “Сеч Запорожская в конец уже разрешена со истреблением на будущее время и самого названия запорожских казаков”.³ За цієї розправи, однак, багато запорожців утекло до Туреччини й там заснували Задунгійську Січ, до якої утікали оставші січовики з України, рятуючись від кріпацтва чи забрання в пікінерські полки. Нова обставина застала пиху цариці Катерини змінити на гримасу невдоволення та видавати нові амністії, всепрощаючі маніфести, бо насувалась нова війна з Туреччиною 1779 — 1780 рр. Задунайські січовики не йняли віри амністійним маніфестам і відмовилися повертатись, а з України далі тікали.⁴ Довелося злобній цариці попросити Сидора Білого, Згхара Чепігу і Антона Головатого заснувати Січ під назвою: “Верное войско запорожское”. Скоро їх переназвано на “Войско верных казаков черноморских”. Новій Січі дали землі спершу біля Дніпрового лиману, потім між рр. Богом і Дністром, де заснувалось було 25 великих осель.⁵ На обох цих теренах запорожці не нагріли місця — до них чіплялися різні знатні вельможі, відбираючи частину земель і заздрісно хижим оком закидали, як би їх приборкати і перетворити на кріпаків. Тоді запорожці вирішили попросити землі, небезпечні, де треба ризикувати життям, на яких вельможі не селитимуться. Цариця Катерина, почувши, що запорожці хотіли б на Кубань, володіння якою не було ще певним, з радістю дала їм “Грамоту” на землі між р. Кубанню, Озівським та Чорним морями. Цариця рада була здихатись запорожців, а до того ж зразу поклала на них охорону російського кордону від берегів Чорного моря до гирла р. Лаби (вливається в Кубань). Вподовж правого берега Кубані була встановлена Чорноморська кордонна лінія, на якій було багато постів і пікетів. У 1792 році чотирма валками колишні запорожці, а тепер чорноморці, прибули на майже безлюдну Кубанщину. Це була перша організована переселенча українська група (понад 21 тисяча козаків, не враховуючи жінок, дітей і старих). Запорожці

прийшли з усіма видами зброї, включаючи фльотилію з 50 канонерських човнів і однією яхтою з 49 гарматами на них.

На новому місці запорозькі ізгої заснували 38 куренів, як на старій Січі, додавши нові курені: Катеринівський та Березанський. Весь уклад життя переселенці завели січовий: виборний кошовий отаман — З. Чепіга, суддя А. Головатий і писар Котляревський, Військова Рада, свій суд, школи українською мовою, своє духовенство, свої форми землеволодіння, своє правительство з названих трьох. Запорожці привезли зі собою клейноди і архіви, по куренях вибрали курінних отаманів, зберегли січові звичаї. Уряд їх склав Конституцію під назвою: “Порядок Общей Пользи”, яку затвердила цариця Катерина. У 1794 р. в Карасунському куті р. Кубані заснували столицю м. Катеринодар, а в ньому збудували дерев'яну січову церкву св. Покрови, тут же були збудовані курені для нежонатих козаків.

Та скоро й на новому місці почався натиск російського уряду: курені стали називати станицями, заборонено скликати січові ради, обирати кошового отамана і взагалі старшину, З. Чепіга був останній обраний отаман, а його наступник А. Головатий був призначений і називався не кошовий, а наказний і з 1855 р. наказних отаманів уряд з Петербургу призначав не з козаків, лише останній перед революцією був кубанський козак ген. Бабич. Військові суди й школи провадилились російською мовою. Щоправда, нижчі суди були з угляденням звичаєвого права. Священників почала призначати Ставропольська Єпархія переважно з росіян. 22. IV. 1861 р. до чорноморського війська приєднали 6 бригад лінійних козаків (вихідців з Донських козаків, що говорили російською мовою). Спільне військо одержало назву: “Кубанське козаке військо”.

Безуважна війна, незвичайний клімат, хвороби, а особливо “корчій” (малярія) десяткували населення і козацтво зміцнялося припливом свіжих сил. Свідок життя перших десятиліть чорноморців на Кубані історик І. Попко говорить, що кількість їх зростала “неоднократним переселенієм из малороссійских губерній, без чего нездоровый сей край остался бы без людей, ибо в оном ежегодно гораздо более умирали нежели рождалось, не говоря уже об убитых в почти непрерывных боях с непримиримым неприятелем и умерших от ран”.⁶ У 1808 р. на заклик куб. отамана Бурсака на Кубань з Туреччини повернулося 500 запорожців; за царя Миколи I-го із Задунайської Січі на Кубань повернулось ще близько 1.500 запорожців, більшість яких у 1852 р. поселились на побережжі Чорного моря від Анапи аж до м. Сухум-Кале.

Підкорити Півн. Кавказ було надзвичайно тяжко. Хоч Росія вже у 19-му сторіччі була великою потугою, але оті дрібні тубільні народи боронилися відчайдушно. Особливо своєрідний, впертий і фанатичний в 30-40-х роках 19-го сторіччя був мюридизм на східньому П. Кавказі. Це більше релігійний фанатичний рух, який очолювало мусульманське ду-

ховенство Дагестану. Великого розмаху цей рух набув головно через участь у ньому маси звичайних горян: аварців, даргінців, кумиків, лезгінів, лаків, чеченців, інгушів та інших. Гаслом цієї боротьби була незалежність, свобода й рівність. Очолювали мюридів імами: Газі-Мухамед, Гамзат-бек і найпопулярніший між ними — Шаміль. Шаміль зумів об'єднати під своєю владою частину гірського Дагестану й Чечні і з ними десятки років успішно боровся з великими силами російської армії. У 40-х роках Шаміль на підлеглий йому території Чечні й Дагестану створив військово-теократичну державу-імамат. Але безупинна війна десятки років вичерпала сили горян Чечні й Дагестану і в 50-х роках 19-го сторіччя Шаміль почав втрачати свої райони, а в 1859 р. він залишився лише в самому Дагестані і з малою кількістю мюридів капітулював у 1859 р. в аулі Гуніб. Спроба Шаміля поширити мюридизм на західному П. Кавказі серед адигейців не вдалася — там лише один набі Мухаммед-Емін укріпився серед адигейських племен. Цей набі, одержавши відомість про здачу 26. VIII. 1859 р. Шаміля в Гунібі, пішов його слідом 20. XI. 1859. Цілковите ж упокорення П. Кавказу сталося у 1864 року.

Замирення супроводилось надзвичайно великим виселенням хоробрих горців в одновірну мусульманську Туреччину. До переселення примушував Російський уряд, небажавши мати в новій колонії іреденту. Переселення протяглося від 1859 по 1865 рік, охопивши багато різних народів: адигейців, абазинів, чеченців, інгушів, кабардинців, осетинів, карачаївців, ногойців та інших. За офіційними даними переселено коли 500 тис. душ. На кінець 19-го сторіччя головніші абorigени з гірських народів були на Півн. Кавказі такі: кабардинці — 204 тисячі, чеченці — 418 тис., карачаївці — 81 тис., балкарці — 42 тис., адигейці — 82 тис., інгуші — 106 тис., осетини — біля 100 тис.; у Дагестані — близько 950 тис. душ коло 30 різних дрібних народів.⁷

Щоб зміцнити слов'янський елемент на П. Кавказі, російський уряд переселяв примусово головно українців з Полтавської, Чернігівської, Харківської, Воронізької губерній, т. зв. Катеринославського козачого полку тощо. Переселяли й дівчат-кріпачок. А поруч з послабленням війни з горянами збільшувалася потік утікачів-кріпаків з України. А Головатий потайки закликав українців переселятися на Кубанщину: хто перепливав р. Єю на півночі чи припливав до м. Анапи на Чорному морі, тому давали нове прізвище, щоб власник кріпака не міг повертати, і записували в козаки. Життя на Кубанщині сприяло тому, що масово до неї йшли на заробітки (родючі ґрунти й дуже швидкий розвиток сільського господарства). Оці заробітчани у великій кількості не поверталися в Україну, а лишалися на Кубанщині. Так відбувалось заселення П. Кавказу українцями, про що історик І. Попко писав: "Напев на клиросе, веснянка на улице, щедрування под окном, женихання на вечернях и выбиленый угол хаты, и гребля з зелеными вербами, и вол в ярме, и конь под седлом

— все нагадует вам у той далекой кавказкой Украине гетьманскую Украину Наливайка, Хмельницкого".⁹

У 70-х роках минулого сторіччя російський уряд заборонив далі приймати нових переселенців у козаки, але заселеність Кубані лишалась рідкою — 16-20 осіб на 1 кв. км., сільське господарство і промисловість швидко зростали, потребуючи робітників все більше й більше, а це сприяло рухові українців на південний схід, на Кубанщину, Терщину й Ставропільщину. Не козаки жили між козаками, як здебільшого другорядний елемент під назвою навгородніх, що не одержували землі, не брали участі в громадському управлінні, платили, якщо мали обійсяця, посаженне (5 коп. за кв. сажень на рік), військову повинність відбували в загальній російській армії, а козаки у війську служили в своїх частинах, творячи т. зв. іррегулярні війська зі своїм козачим командним складом.

Козаки вчилися у добре поставлених одно чи двокласових школах, у яких діти навгородніх мусили платити більше, ніж в парафіяльних, приступних для навгородніх. Навгородні здебільшого працювали наймитами чи робітниками в промисловості, обробляли орендовану у козаків чи поміщиків землю, деякі заробляли від снопа, а меншість купувала землю у поміщиків і на ній працювала. Наплив не козаків (здебільша українців) дуже швидко зростав і вже у 1910 р. відсотково в козачих краях козаків і не козаків було: Кубанщина — козаків 41%, а не козаків 59%, Донщина відповідно 40 і 60, Терщина — 17.9 і 82.¹⁰ Пізніш відбувалось дальше зменшення кількості козаків, а збільшення не козаків, бо приплив навгородніх стало зростав. Таким чином навгородні-парії в козачих краях становили більшість населення, а керувала життям козака меншість.

Ставропільщина заселялась також українцями. Це здебільша були вихідці з Таврії і звалися вони тавричанами. На широких ланах випасалось багато худоби, а особливо овець. Уже в 70-80 роках Ставропілля стало великим районом промислового тваринництва. У 1875 р. ставропільські худобопромисловці постачили до Москви 45 гуртів, а в Петербург 22 гурти тварин, а гурти мали по 225—250 голів. Але тут розвинулось велике землевласництво, яке вимагало більшої кількості наймитів. Останніх (наймитів) на початок 20-го сторіччя у Ставропільщині було понад 100 тис. осіб.¹¹ І в Ставропільщині бідна верства населення звалась також навгородніми і була упосліджена, як і в козачих краях. Однак кріпацтва на П. Кавказі, характеру російського, майже не було. Порівнюючи з іншими частинами Російської імперії, на П. Кавказі жилося вільніше: це був притулок різних переслідуваних в Росії релігійних груп, як старовірів, суботників, баптистів та інших сектантів.

Крім зазначених абorigенів і українців, на П. Кавказі жили росіяни, що творили адміністрацію різних урядів, учителі (понад 3.000), духівництво, поштові урядники та інші, вірмени (в основному ремісники),

греки (тютюнництво, торгівля хлібом), німці, що жили окремими колоніями з деякими привілеями (мали власні школи, пов'язані з лютеранською релігією), чехи, які в Катеринодарі та інших містах мали броварні, білоруси, поляки, болгари (зразкові городники) та інші народи.

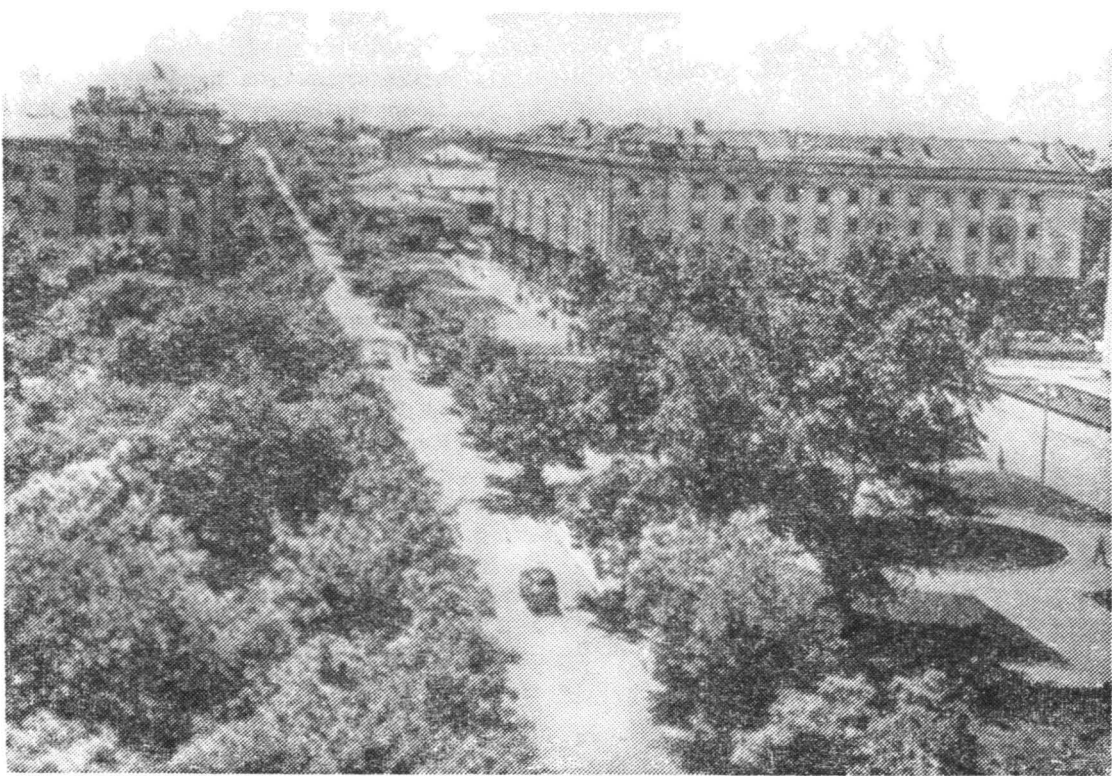
2. Життя на Півн. Кавказі до Революції 1917 року.

Після замирення П. Кавказу (1864 р.) життя його понад 50 років поволі заспокоювалось, сторожові вежі понад берегом Кубані лише нагадували про минулину, а населення станиць, сіл і хуторів кунувалося (кунак — приятель) з черкесами, чеченцями, кабардинцями й інш. жителями аулів. Наскоки припинилися і в поле виїздили кубанці, ставропільці, терці без військової охорони. На ярмарки горці приганяли табуни коней (кабардинців, ногайських скакунів); по більших станицях горці торгували бурками, срібною часом позолоченою зброєю (шаблями, кинжалами), дачковими сукнами на черкески, виробами зі срібла. Сільське господарство росло як на дріжджах: скоро випасання худоби заступається плугом і полевим господарством. Крім зернових (головно озимої пшениці й ячменю) у великих розмірах плекаються технічні культури: соняшник (найбільше в імперії), тютюн (80% в державі), коноплі, льон, рицина (це було єдине джерело в імперії), садівництво, виноградарство, виноробство й городництво (знамениті баштани), шовківництво, бджолярство. З тваринництва на П. Кавказі ховалися дуже добрі поро-

ди легких коней, рогату черкаську худобу, великі отари овець гребощерсних і мериносів, які м'ясної породи карачаївські, і свині для щетини й м'яса. Розвинуте було рибальство в Озівському морі, лиманах та річках. Збіжжя, майже половина, експортувалось закордон з різних портів: Новоросійського (з потужним елеватором), Туапсе, Єйського, Ахтарського і Темрюцького.

Крім хліборобства на П. Кавказі швидко розвивалися різні галузі з промисловости на базі природних підземних багатств. П. Кавказ посідає великі запаси нафти і нафто-добувну та перерібну промисловість з дистиляцією в м. Грозному й Катеринодарі нафтопроводами до Махачкала (к. Петровська) і до ст. Трудова на Україні від Грозного, а особливо потужні запаси натурального пального газу біля м. Ставрополя, Грозного й Кудак. Коло ст. Тунельна під Новоросійськом працювали цементові заводи з природним мергелем і випалом мазути. Це виробництво продукцією найбільше в імперії. Із легкої промисловости слід згадати млинарську з понад 2.000 вальцювими млинами, найбільшою олійною промисловістю в державі, відомими центрами Катеринодар, Армавір, хутір Романовський, цукроварні, хемічна промисловість. П. Кавказ за царизму був і головним постачальником срібла.

Так під кермою козаків, а в Ставропільській губернії під кермою заможніших господарів проходило життя на П. Кавказі, яке викликало стале невдово-

Краснодар (кол. Катеринодар) — столиця Кубанщини. Вул. Красна. Майже в кожному місті чи станиці на Кубанщині головна вулиця звалась "Красною", що означало "красива", "гарна". Коли установався більшовицька влада, то вона охоче залишила цю назву, бо по-російському вона означала: "червона".

лення навгородніх. Усе населення при цьому обмозковувалось: усі школи лише з російською мовою навчання, хоч німці мали й свої школи. Але коли після війни з Японією вибухла І-ша революція, то всі частини П. Кавказу не виявили жадного патріотизму. Кубанські козаки відмовились “усмирять” заворушення на фронті салдат і вимогли якнайскорше відвезти їх додому, а прибувши до Новоросійського, розійшлися по хатах, не здавши гвинтівок. 2-й Урупський полк вибрав із себе командний склад, в Катеринодарі у 1906 р. намовили кубанці Наказного Отамана ген. Михайлова скликати Кубанську Раду, головував у якій “політично неблагонадійний” статистик Ф. А. Щербина. Ця Рада упорядкувала земельне питання. Генерал був звільнений, але ухвали Ради цар Микола II-й затвердив. До Державної Думи козаки обрали прогресивного осавула К. Л. Бардіжа, а навгородні обрали соціалістів. У Ставрополі релігійний диспут обернули в революційний мітинг, розігнали який 3 роти солдатів, які 14 осіб убили, а 70 ранили; ставропольці підтримали страйк робітників у депо на Мінеральних водах.¹² На П. Кавказі постав одним з перших Союз робітників і службовців Владикавказької залізниці. У І-у Держ. Думу 6 березня від Ставропольщини були вибрані 3 депутати-трудовики (соціалісти), які при розв'язанні цієї Думи були арештовані. За першої революції в Ставропольщині в 1906 р. були селянські повстання, які здушили каральні загони. У 1915 р. в Ставрополі уже підпільно існували дві більшовицькі організації. На Терщині також козаки обрали ліберала полк. Караулова, а селяни обрали в Думу соціалістів.

У І-й світовій війні всі частини П. Кавказу брали участь; козаки в своїх козачих формуваннях, а навгородні в загально російській армії. Гірські народи до цієї війни у війську не служили, але цей раз вони добровільно зголосилися і з них було сформовано окрему дивізію, яку назвали “Дикою”. Командував Дикою дивізією брат царя Михайло Романов. Затяжна І-а світова війна забрала від усіх частин багато жертв, а від козаків найбільше, бо їх кидали в найнебезпечніші участки й на прориви, бо вони вважалися надійними й досвідченими: вони брали фортецю Перемишль, Ерзерум, Трапезунд, рятували Тифліс боєм під Саракамішем і т. д.

Революція 1917 року. Лютнева революція 1917 року захопила всі складові частини П. Кавказу не підготованими. Політичні партії в цім краю були тільки російські, але й ті дуже слабенькі. Широкі маси, навіть інтелігенти, були безпартійні. На П. Кавказі козаки прийняли революцію спокійно, як і заможніші верстви суспільства на Ставропольщині. Навгородні ж відразу сподівалися, що тепер вони одержать землю, земля стала гаслом для всіх навгородніх на території П. Кавказу. Росіяни сподівалися, що революція піднесе престиж Російської держави на міжнародньому форумі, зробить її могутнішою; дехто мріяв про Дарданели й Царгород. Через те росіяни дуже боялися контрреволюції, яка могла б повалити сподівані успіхи. Російська інтелігенція відразу почала шукати

ширшого опертя в незадоволеній передреволюційним станом частині населення; такими ж були навгородні. Козаків росіяни і перед революцією вважали контрреволюціонерами, а тепер за кожним кроком козаків стежили. Приязне ставлення, ніби опіку, росіян до себе навгородні прийняли ентузіастично, пригадуючи більші чи менші невдоволення на козаків. Російська інтелігенція пропагувала чародійне для них гасло: “Всеросійські Установчі Збори”, без рішення яких не можна робити жадних змін. Спираючись на навгородніх і в порозумінні з комісарами, призначеними Тимчасовим Урядом в Петрограді, руська інтелігенція по козачих областях почала творити обласні комітети для управління краями. На початку в обласні комітети входили і козаки.

Однак співпраця козаків з навгородніми не клеїлася, бо козаки мали великий досвід в адмініструванні станицями й цілим краєм, а навгородні ніякого навику й матеріяльних засобів не мали, не знали, як до чого братися. Через це скоро козаки повибирали собі Ради на Кубанщині чи Круги на Терекі й Дону. Через обрану вироблену адміністрацію й запроцьований апарат козаки за пару місяців опановували управління від найменших станиць, сіл чи аулів до крайових установ. Обласні ж Комітети, потворені росіянами з навгородніми, топтали на місці і не могли дати ради з управлінням. До цього треба додати, що в керівництво скоро почала вносити нелад більшовицька пропаганда.

Після того, як до Петрограду ніби в запломбованому вагоні приїхав апостол зла з десятками мільйонів доларів від німців (В. Ленін), почалась надзвичайна розкладова робота на фронті, у запіллі в запасних формаціях та на підприємствах, що працювали на оборону. Тисячі агітаторів розїздили по державі, виголошуючи: “Мир без анексії і контрибуцій! Війна палацам — спокій хижам! Земля — селянам, а фабрики — робітникам!” Мільйони проклямацій, брошурок, газет, “Окопної Правди”, просто “Правди”, а все це суцільна брехня, якою переймалася неписьменна й напівписьменна безкритична юрба. За 2-3 місяці на фронті почали вибирати командирів, а в запасних частинах почалися масові відпустки й дезерції. Утома довгою війною і втрата патріотизму стали пригожим ґрунтом для пропаганди.

У Ставропольщині 6 березня 1917 р. владу очолили есери й соціал-демократи (меншовики) при комісарі Тимчасового уряду Старличанові під назвою: “Рада робітничих і солдатських депутатів”. Однак ця влада була квола і селяни уже у вересні відмовилися давати хліб та інші харчові продукти продовольчим комітетам. Уряд не був спроможний залагодити цей саботаж. На початку грудня 1917 р. в Ставропольщину повернулось з фронту 90.000 солдат, переважна частина яких була розпропагандована більшовиками, що підсилило цю групу. 31. XII. 1917 р. народнє зібрання в Ставрополі постановило: “Організувати в губернії владу Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів і визнать в Росії законною владою

Радянську ціаду". Головою її став більшовик Н. Анісімов.¹³

Дезерція з кавказької армії в Туреччині набрала більших розмірів уже в літку 1917 р. Нелегально утікали поєдинчо й невеликими групами, мандруючи по залізниці Тифліс-Ростов, морськими шляхами через порти Туапсе, Сочі, Новоросійське, Анапа, Темрюк. Усі ці мандрівки вели до переходу через П. Кавказ. А в грудні 1917 року 2-й З'їзд делегатів Кавказької армії дезертирство легалізував, видаючи відозву до солдат, щоб вони, виходячи з частин, забирали із собою зброю, щоб нею боротися з "контрреволюціонерами" й буржуазією. Мало того, ця відозва навчає, щоб їхали більшими групами з вибраними командирами. Ця відозва узаконювала і всілякі безчинства, як грабування й безнаказне мордування т. зв. буржуїв.¹⁴

Щоб рятуватись від отої деморалізованої маси, скоро на Північному Кавказі треба було боронитися збройно, а молодші козаки були майже всі на фронті. Треба сказати, що козаки мали "імунітет" від отої дезертирства: вони останніми залишали фронт, не було випадку, щоб не тільки убили, а навіть побили якогось старшину і додому поверталися в повному ладі зі всіма старшинами. Навіть Кубанська дивізія, яка в резерві трималася довше у Фінляндії, була відпорна, хоч її козаки багаторазово слухали самого Леніна й Троцького і мала під'есаула Сорокіна, що на П. Кавказі став пізніше більшовицьким "главковерхом". Ця дивізія на Кубанщину повернулася у повному ладі з усіма старшинами. Саме оця статечність і чепурність та до останнього часу дисциплінованість кубанських козаків викликала ненависть навгородніх і росіян, хоч це була столітня звичка до ладу й охайности та пошани до старшин. Пропаганда на фронті все ж діяла на психіку козаків. Постійне обзивання всіх козаків пропагандистами, нагаєчниками тощо дратувало їх і примушувало намагатись стати лагіднішими з навгородніми й солдатами. Через це, прибувши додому, фронтові козаки не хотіли роззброювати всілякі солдатські банди, а тим більше воювати проти них. Козаки з фронту були дуже втомлені й потребували підпочинку та спокійного розгляду нової ситуації, що принесла революція. Батьки ж бачили небезпеку й намовляли боронити від зайд край, а не дратувало фронтовиків — поставали конфлікти.

Для російської інтелігенції Кубанщина була "руською губернією", у якій вони є, як і в кожній губернії, господарями після здобуття освіти й певного фаху. Через це оця інтелігенція створила спочатку Виконавчий Комітет, а потім Обласний Комітет з представників найдрібніших організацій в кількості коло 80 осіб. Очолив цей комітет адвокат С. Турутін — соціал-демократ, недавно прибулий з Петрограду. Другий росіянин тютюновод Симановський став комісаром поліції, пішов до палацу наказного отамана-козака генерала від інфант. М. П. Бабица й об'явив йому, що він арештований. Пізніше генералові дозволено виїхати на Тершину, де в 1918 р. його зарубали більшовики. У громадському й обласному

комітетах були й козаки, але в меншості і вони там ніби пильнували козаких інтересів. Козаки бачили, що їх відсунули від правління, що навгородні, приголублені росіянами, мають претензію на козачу землю, яку вони сподіваються одержати після рішення Всеросійських Установчих Зборів. Козацькі тодішні провідники замість домовитися з навгородніми, прийняти їх у козаки, поділившись землею з ними, і тим збільшили більше, ніж удвічі свої сили, почали хитрувати. Вони додумались зберегти козачі привілеї, діючи спільно з іншими козачими краями, яких було 12. Уже 22-27 березня 1917 р. був скликаний Всекозацький З'їзд в Петрограді, на якому ухвалено: 1. Єдина неподільна республіканська Росія; 2. місцева автономія; 3. повна недоторканість козачих земель.¹⁵ У червні ж того року, і там же, відбувся 2-й Козацький З'їзд, на якому створили: "Всеросійський Союз Казачьих Войск", головою обрано полковника Дутова (пізнішого військотамана Оренбургського Війська). На цьому З'їзді одинацятьма козачими військами, крім кубанців, які голосували проти, ухвалено підтримати Тимчасовий Російський Уряд (з приводу його негативного ставлення до І-го Універсалу Української Центральної Ради).

У серпні ж 1917 р. на державній нараді в Москві донський військовий ген. О. Каледін в імені всіх козачих військ заявив: "Россия должна быть единой, всяким сепаратным стремлением должен быть поставлен предел в самом зародыше".¹⁶

Усі ці постанови мали тільки декларативний характер, бо лише Донське, Кубанське й Терське війська мали спільні кордони і могли б спільно діяти, а решта козачих військ були розкидані від Каспія, Волги, Уралу до Тихого океану. Тому представники Кубанського й Терського війська спробували діяти ще з позиції поневоленних народів. На З'їзді цих народів 8-15 вересня 1917 р. в Києві названі козаки виступили, як "окрема нація", але таку "націю" цей З'їзд не визнав, а ухвалив таку постанову: "І. Признати козацтво між народами Російської Республіки самостійною галуззю, яка утворилась через особливі обставини історичного життя і має всі права на незалежне існування".

На засаді національного самовизначення з ініціативи кубанців була зроблена спроба створити "Південно-східний союз" з козаків Дону, Кубані, Терека, Астрахані, калмицького народу, гірських народів, Дагестану, степових народів Тереку й Ставропільщини. На І-й Конференції представників цих народів 22-24 вересня 1917 р. в Катеринодарі вирішили заявити Тимчасовому Російському Урядові, що названий Союз у своїх державних змаганнях не задовольняється актом проголошення республіки, а буде разом з іншими народами всіма способами простувати до проголошення федеративної держави. Та ця "державотворчість" була ділетансько-хитрунською, бо вона залишала поза увагою по козачих краях більшу частину населення — навгородніх, а в Ставропільщині сталих мешканців. Промовчано й населення Чорноморської губернії, яке 11. 3. і 30. 7. 1917 р. заявило ба-

жання приєднатися до України. Кубанська Військова Рада ухвалила вступити до Південно-східного союзу, але він, зі згоном Рос. Тимчас. Уряду повис у повітрі й непомітно завмер.

Під час шукання козаками всіляких концепцій П. Кавказ все густіше заповнювався юрбами солдат з Кавказької армії, якими керував Воєнно-революційний комітет, що захопив Новоросійський порт, оселився в ньому, а після, коли більшовики опанували і 39-у дивізію, перейшов до Армавіру. В руках цього Комітету скоро опинилися залізниці: Армавір — Ставропіль і Тихоріцька — Царицин.

У Катеринодарі ж відбувалися суперечки між козаками й навгородніми, козаками фронтовиками і їх батьками. Від 9-го по 12-е грудня 1917 р. в Катеринодарі відбулися засідання Крайової Ради і З'їзд представників усього населення Кубанського краю з участю й козаків-фронтовиків з бурхливими дебатами по питанню боротьби з більшовиками. Фронтовики були розагітовані і вважали зайвою боротьбу проти більшовиків. Після триденної гарячої дискусії, сильної промови осаула К. Бардіжа (депутата всіх чотирьох Держ. Дум) козак Авдеев вийшов на сцену (засідання відбувалося в театрі) й затягнув: "Ти Кубань, ти наша Родина..." і, як один, всі встали й зі слізьми в очах проспівали всі куплети цієї пісні, в якій немає ні одного слова про Росію чи царя. На цьому батьки з синами примирилися, а пісня стала гімном Кубані. Однак і після цієї згоди молодші козаки дуже мляво вступали до противільшовицьких загонів, а червоні з усіх напрямків насидали. Тому уряд мусив спертися на добровольчі формування-студентів та старшоклясників середніх шкіл по більших станицях і містах. 22. 12. 1917 р. Крайова Рада Кубані підтвердила постанову Військового уряду, що на території Кубані вся повнота виконавчої влади належить Кубанському Урядові.

У січні 1918 р. після довгих переговорів козаки домовилися з навгородніми про єдину владу. Законодавчу Раду сбрали з 46 козаків, 46 навгородніх та 8 горян. 25 січня склали уряд також з обох частин: 5 козаків, 5 навгородніх і одного горянина. Головою лишився старий Л. Л. Бич. Ця запізнена об'єднаність внесла свіже повітря, з'явилась надія, що все вноرمується. Новий уряд виступив з поважною декларацією; підготовлялі закон про скликання Кубанських Установчих Зборів. 16 лютого 1918 р. законодавча Рада нового складу одноголосно прийняла формальний акт, — без будь-яких застережень, — назву для держави: "Самостійна Кубанська Народня Республіка". Декількома днями пізніше, щовравда, на приватній нараді, члени Законодавчої Ради обговорюють і позитивно вирішують справу про об'єднання Кубані з Україною на федеративних підставах. Тоді стало відомо, що Україна відокремилась від Росії. Все ніби йшло до того, що навгородні стануть козаками, а Кубань перетвориться в державний моноліт.

А в цей час, як сарана, лізли на Кубань юрби солдат, зокрема на Катеринодар, а боронитися не було з ким; аж трьох штабних кубанських генералів

призначили на командирів, але добровольців було декілька десятків і командири зрікалися. Коли ж з Новоросійська під самий Катеринодар (полустанок Ейнем) підійшли більшовики, то військов. старшина Галаєв наставив біля 600 вояків, а більшовиків понад 4.000 з бронепоездом і гарматами, з главковерхом юнкером Яковлевим і комісаром Серадзе. Та Галаєв так покерував, що більшовицька армада була вщент розбита, командуючий і комісар убиті. Солдати розпорошилися і утекли хто куди, залишивши 16 гармат, 34 скоростріли, декілька вагонів з набоями та іншою амуніцією. Але на нещастя і сам Галаєв погліг, а його помічник, штабскапітан В. Покровський (з місяць як приїхав з півночі, літун), повернувся у Катеринодар героєм. Військотаман полк. О. Філімонов підніс літуна до чину полковника, а через пару тижнів призначив його командуючим всієї кубанської армії. Літун виявився п'яницею і рафінованим пройди-світом. Він накомандував так, що на головному відтинку, з Тихоріцької, більшовики притиснули так, що довелося залишати столицю краю. З Ростова н. Д. прибув від ген. Корнілова старшина з вісткою, що Добровольча армія залишає Дін і скоро прибуде в Катеринодар і просив затриматись до її приходу. Однак командуючий Покровський не міг більше стримувати наступ ворога і 28. II. 1918 р. військовий отаман, члени уряду, крім навгороднього Турутіна, члени Законодавчої Ради (козаки, горяни і лише декілька навгородніх) з коло 3.000 вояків і зо 2.000 цивільних панічно залишили Катеринодар, не давши жодних вказівок урядовцям, як поводитись при більшовицькій владі. Головне ж те, що козаки утекли

УСІМ НАШИМ ПОКУПЦЯМ

I

ВСЬОМУ

УКРАЇНСЬКОМУ

ГРОМАДЯНСТВУ

Торонто і околиць

б а ж а є м о

РАДІСНОГО РІЗДВА ХРИСТОВОГО

I

ЩАСЛИВОГО НОВОГО РОКУ

ХРИСТОС РОДИВСЯ!

КНИГАРНЯ

АРКА

575 Queen St. West, Toronto, Ont.

Tel.: EM 6-7061

Н О В І Д Н І, С Ч Е Н Ь, 1968

самі, боячись брати в похід навгородніх. Так була зруйнована згода з навгородніми, на яку покладалося так багато надій. Лишаючи Катеринодар, Кубанський Уряд і Законодавча Рада розкидали по місті лютючки, в яких, між іншим, писалося: "Ми одуховлені ідеєю оборони республіки Російської і нашого Краю від загибелі, котру несуть зі собою захватчики влади, що звуть себе більшовиками..."¹⁷ Ця відозва більше, ніж льоальна до Росії — на першому пляні ставиться "захист Російської Республіки". З командуючим Покровиським досить поважних кубанських старшин не пішли в похід. Вийшовши за Кубань, військовий загін безпляново тинявся і деякі частини почали ігнорувати командуючого, найкраща кіннота під командою полк. Кузнецова відокремилась і намірилася сама пробитись до Грузії; попала в оточення великих

більшовицьких загонів, пробувала розпититися, Кузнецов був розстріляний, а більшість старшин і козаків опинилась у в'язницях Майкопу й деяких станиць. Головна група стягала на себе все більше й більше більшовицьких загонів і дійшло до того, що уряд, члени Законодавчої Ради й легше ранені мусили посилити шерехи бійців і дякуючи вдалій атаці батальйону військового старшини Улагая вночі зайняли ст. Калузську, у якій зупинились на нічліг. Уночі прибув полк. Барцевич від штабу ген. Корнілова, повідомляючи, що Добрармія є в сусідньому аулі Шенджій. Другого дня 10. III. 1918 Куботаман полк. Філімонов, піднісши Покровського до генерала "для престижу", вислав його з сотнею козаків з візитою до ген. Корнілова. На цій візиті домовились на другий день з двох сторін зайняти ст. Новодмитровську.

Вадим СВАРОГ

ПАМ'ЯТЬ ПОЕТА

(Борис Олександрів: Туга за сонцем. Торонто. 1967.)

У збірці віршів Бориса Олександрова "Туга за сонцем" перший розділ має заголовок "Пам'ять серця", викликаючи в нас спогад про рядки одного з давніших поетів:

**О пам'ять серця! Ти сильніша,
Ніж пам'ять розуму журлива...**

Цей розділ збірки, що складається з віршів, написаних ще на початку наших скитальчих поневірянь, пронизано яскравою й неминучою для емігрантської поезії ностальгічною нотою. Перший же вірш присвячено їй, далекій Україні:

**Далека Ть, далека, а все ж і досі сниться
І мають за собою Твоя рахманна тінь —**

бо поетове "серце — ой, ти серце! — летіло б з чужини", яка по-своєму принадна вона не була б.

Триптих "Відхід" служить свого роду прелюдом до дальших віршів. Усі частини цього триптиху забарвлені зловісним, переважно червоно-чорним кольоритом, барвами пожеж, дальніх заgrav, зяючих ран і розпаленої шрапнелі. Ці кольори ми ще не раз зустрінемо в інших віршах Б. Олександрова.

Червоній і чорній барвам зла поет протиставить синю і голубу: сині птахи мрій, сині далі, голубі шляхи, голубі ниви, сині обрії, голуба глибін, навіть сині зорі. Крім цієї кольористики, зустрічаємо золоту та білу барви.

У логічному розвитку поетових думок перебуває вірш "Другові" — бо ж у ці дні скитальцєві особливо потрібне співзвучне серце, тепла рука друга, його плече. У поетовій пам'яті вириває й скорботний образ Матері, що залишилася на милість ще одних "визволителів".

**... А серце няло: Мати!
Чи тебе по бурях віднайду?**

**Це ж ідуть, щоб знову розпинати,
"Визволити" в ярові і чаду...**

За висловом Т. Шевченка, поета не гріє сонце на чужині. Він усім серцем прагне до рідного краю. "Я хотів би прийти до Тебе, та сніги замели мій шлях!..."

Поетичні емоції ліричного героя збірки зв'язані не лише з зоровими образами, але й з музичними. У триптиху "Музика" поет мріє про майбутнє під акомпанімент шопенівської музики, що її "налиті журбою звуки ронять луни у тихий сад".

У віршах цього циклу часто фігурують вечір, ніч, морок, зорі, місяць. Один з віршів, наприклад, називається "Місячна фантазія", другий — "Вночі".

**У безсонні ночей знову мариться давнє, дитаче,
Сірі пасма доріг виростають в п'яті голубій...**

**Меркне племін'є сузір'. Ніч Каринтії хмүра і темна.
Над вершинами скель нависає холодний туман.
Я не можу заснути...**

Поетові не дають спокою думки про те, що робиться "там", як змінилися його рідні місця, що сталося з близькими й рідними йому людьми, насамперед з його матір'ю.

**А ті очі глибокі, мов сині озєрця,
Все питалися: Ждати? З яких же доріг?
І той погляд печалю пропик мені серце,
Наче іскорки-сльози, що впали на сніг.**

Особливою, добре висловленою щирістю почуття пронизаний вірш "Залишена":

**Марно, залишена, гаряче молишся,
Рүки тремтјачі звєла над заgravою.
От і добилися!.. І доборолися —
Все заливає червоною лавою...**

**Матінко! Образе гора народнього!
Он над тобою вже кружи багрянй...
— От і діждалися гнйву Господнього,
Лютото дня, що в Святому Писанй...**

Гаснула далеч, на зорі покришена,
Небо вечірнє убралось хмарами.
Так і пригадую: в полі залишена,
В житті рудому, одна, між пожарами...

Пізніше у віршах з'являється й романтична нота. Поет твердить, що "той блажен, хто несе романтику крізь тумани життя". Для нього "незбагнута синява неба — наймудріша з усіх мудрощів", тобто людина може знайти своє маленьке щастя й душевний спокій у спілкуванні з природою, не стараючись проникнути в її недоступні людям таємниці.

От одружити б
Небо і море —
Певно б і хвилям не буть...

Ліричний герой збірки не любить міста. Навіть перебуваючи в ньому, він звертає свої погляди поза його межі:

Ми зустрілися в місті чужому тоді,
Коли небо мережила просинь.
Коли холодом зірним у тихій воді
За яругами хлопала осінь.

У великому місті його неприємно вражає "неонових спокус криклива мертвота", "канали вулиць", що "кашляють прогаром", "гранітних веж німучі потвори", бо в цьому прокуреному лабіринті "тополі й ластівки розтали в бігу днів".

Іншою головною темою збірки є тема кохання, показаного в сумовитих, елегійних тонах нездійсненності, чи то з вини невблаганної долі, чи то з "трагічної вини" самого героя:

Відреклася, забула чи ждеш —
Чорні дні прозираєш, мов хашу?
Чи, можливо, ще й досі кленеш
Мою душу, хитку і пропащу?
Не гнівися, що вперто мовчу —
Ти зорею просвічуєш гадку.
І за тебе я часто тремчу,
Як спілець, що ступає на кладку.

або в іншому вірші:

Знаю: наше щастя не прилине
В юності, у співах солов'я.
Та люблю у зоряні години
Мріяти, немов би ти моя.

У вірші, що не має назви, поет прощається зі своїми нездійсненими мріями:

Ну от і все. Спалив твої листи
І засмутивсь, відчувши ніби втому.
Мов не дими, а так немов би ти
Десь відпливла у далеч невідому.
Спали мої!.. І будем знову ми,
Як мандрівці, що стрілися на мості.
Нехай пливають твої й мої дими
І, може, десь зійдуться в високості...

Особливо задушевно звучить третій вірш з триптиху на 34 сторінці:

Ні, всього не покриє імла!
Забуття — не рятуючі ліки.

Не кажи, що то примха була:
Моя тінь за тобою — навіки!

Можна відзначити ще ряд пройнятих елегійним ліризмом віршів у збірці: "Без назви" ("Дарма минуле думкою тривожу...") й інші. Деяким віршам, однак, властива певна манірність, як от "Коханій", де забагато таких слів як "хітон, астральна снага, топази, гірлянди, симфонія". За штучними образами стушувалася ширість почуття. Таке ж враження штучності справляє вірш "Про форму, зміст і людське серце", у якому надумані фрази нібито мають передати почуття "метафізичної тоски". Зате зігріто справжнім почуттям вірш, присвячений І. Качуровському:

Хороший друже мій, самотнику печальний!
З пристанища матросів і повій,
З Док-Суду темного лунає голос твій,
Як арфи дзвін — мажорний і ридальний.

Збірка віршів Б. Олександрова знайде собі місце на книжковій полиці кожного любителя поезії. Слава Богу, що в нас є поети, які розуміють, що запаморочливі "модерністські" метафори не є мистецтво, що головне в добрій поезії — не штудерність вислову, а почуття, висловлене просто, сильно й стримано.

У віршах Олександрова є чимало свіжих і оригінальних образів, як наприклад: "моя тінь за тобою — навіки", "темні спрути доріг", "покірність пальм", "бачу саяво з-під дівочих брів" — наводячи з них лише кілька. Як видно з поданих вище цитат, збірці властива безперечна поетична культура, лірична співучість, багатство поетичного словника, продуманий вибір лексики. Але прагнучи до витонченої поетичної форми, поет іноді баянсує на самому краю деякої шаблонності, користуючись уже поетично зужитими образами. Мабуть саме тому деякі вірші по-

**ХОЧЕТЕ КУПИТИ АБО ПРОДАТИ
готель,**

фарму,

дім,

підприємство,

ТО

звертайтеся з повним довір'ям

ДО

УКРАЇНСЬКОЇ ФІРМИ

W. WALTER HRYNYUK

REAL ESTATE BROCKER

726 QUEEN ST. W., TORONTO 3, ONTARIO

Телефони:

контора: 363-5316 і 363-5317,

мешкання: 364-3846

НОВІ ДНІ, СІЧЕНЬ, 1968

вторюють уже сказане ним самим в інших віршах, або раніше сказане в нашій поезії взагалі.

Подеколи вірші збірки нагадують мотиви й форми вислову, запозичені з прочитаних майстрів — чи то неокласиків, чи то символістів і акмеїстів. Іноді чуємо есенінсько-сосюрівські інтонації, або інтонації Рильського. Але загалом поет має власний голос і своє коло тем. Можна лише побажати йому дальшого розширення його поетичних обріїв, тематичного діапазону та поглиблення філософського підтексту його поетичних емоцій, як і дальшої успішної боротьби з поетичними шаблонами.

Збірка включає ряд перекладів поетичних творів з різних мов. Усі вони зроблені на високому мистецькому рівні. Звичайно, поет добирив вірші емоційно

споріднені з його власними настроями. Переклади добрі тоді, коли не звучать як переклади, і Б. Олександрів зумів домогтися цього. Крім того, в його перекладах кожен з чужомовних поетів зберігає свою індивідуальність, не зважаючи навіть на те, що в кожному перекладеному вірші є й трохи самого Олександра — бо інакше й не може бути. Поетичний переклад — це співтворчість і спільнування між двома поетами.

Добір віршів для перекладу свідчить про смак перекладача та його начитаність. У примітках перекладач відзначає, чим саме привабили його чужомовні поети.

Збірка видана зі смаком, її приємно взяти в руки й приємно тримати на своїй книжковій полиці.

Петро ВОЛИНЯК

П'ятий з'їзд революційних демократів

23, 24 і 25 грудня в Нью-Йорку (заля правозаславного собору св. Володимира) відбувся п'ятий звичайний з'їзд Української Революційно-Демократичної Партії. На з'їзд прибуло понад 70 делегатів з різних країн світу і чимало членів партії-гостей. З'їзд відкрив змістовним вступним словом генеральний секретар УРДП, віцепрезидент УНР в екзилі професор Микола Степаненко. Він же попросив о. протопресвітера Л. Весоловського провести молитву і благословити працю з'їзду. Відразу по молитві приступлено до ділових нарад. Поперше обрано президію з'їзду: П. Волиняк (Канада) — голова з'їзду, д-р А. Лисий (США) — заступник голови, Галина Багряна (Німеччина), Л. Думановський (Аргентина), І. Чавро (Англія), проф. Є. Федоренко (США), Ф. Резенко (США) — члени президії. На секретарів з'їзду обрано О. Скопа та П. Стокальського — обидва із США.

По виборі президії з'їзд негайно розпочав свої ділові наради: вибори з'їздових комісій тощо. З'їзд вислухав двогодинний звіт генерального секретаря проф. М. Степаненка, який змушений був звітувати за досить довгий період часу: від 4-го з'їзду, що відбувся в 1955 р. до сьогоднішнього дня.

Після звітної доповіді з'їзд заслухав доповідь проф. М. Воскобійника: "Націоналізм, революційна демократія і тактика УРДП в сучасному періоді". Після цього почалась загальна дискусія по обох доповідях, яка продовжувалась до 10-ї години вечора. По десятій перша сесія з'їзду закрилась і до праці приступили з'їздові комісії.

У неділю 24 грудня делегати й гості з'їзду брали участь у богослуженнях по своїх церквах, а від 12 год. 30 хв. відкрито другу сесію з'їзду, яка продовжувалась до 3-ї години дня, коли делегати переїхали в Народній Дім, де мали бути прочитані ще три доповіді: проф. В. Гришко — "Третя сила, третій шлях, третя революція", д-р Тома Лапичак (гість)

— "Наші актуальні політично-громадські проблеми" і д-р Юрій Криволап (гість) — "Наша молодь. До критеріїв оцінок і вимог".

Ці три доповіді передбачені для ширшого громадянства, тому вони відбулись з рамени студійного т-ва ім. академіка Михайла Грушевського. Головував на цьому вечорі голова т-ва проф. Є. Федоренко. Та через брак часу відбулись лише дві перші доповіді, а доповідь д-ра Ю. Криволапа довелося перенести на закриту сесію з'їзду в понеділок.

Треба відзначити, що всі чотири доповіді (М. Воскобійника, В. Гришка, Т. Лапичака, Ю. Криволапа) були винятково цікаві. Кожен з доповідачів не побоявся братися за важливі проблеми нашого життя, кожен з них у своїй темі кинув свіжі думки, примусив слухачів задуматись. На доповідях у студійному т-ві ім. акад. М. Грушевського було коло трьохсот вибраної публіки з різних середовищ, були письменники, журналісти, публіцисти, літературознавці, артисти.

По доповідях у студійному т-ві ім. акад. М. Грушевського делегати й гості переїхали на бенкет у заля собору св. Володимира. У бенкеті взяло участь понад 200 осіб, у тім числі такі визначні особи як президент УНР в екзилі п. М. Лівницький, голова консисторії Української Прав. Церкви у США архієпископ Мстислав, єпископ Олександр, настоятелі собору, голова об'єднання письменників "Слово" проф. О. Костюк, відомий літературознавець Юрій Дивнич, представник "Прологу" М. Прокоп, представник ОД-ВУ Я. Гайвас, усі чотири доповідачі, ветерани армії УНР і т. д. Бенкетом проводив д-р Сендзік.

На бенкеті відбулось урочиста передача орденів УНР, призначених посмертно за заслуги в боротьбі за українську державність. Ордени передані синам загинутих борців: І. Куравському та М. Французенкові. Цю урочистість провів президент УНР в екзилі Микола Лівницький.

Легіон ім. Симона Петлюри видав грамоти почесного легіонера президентові УНР в екзилі М. Лівичському, архієпископові Мстиславові і посмертно Іванові Багрянному, яку взяла вдова по покійному пані Галина Багряна для передачі синові Івана Багрянного Несторові.

На бенкеті відбувся й концерт. Концерт вів відомий улюбленець публіки Микола Понеділок, який, крім того, прочитав свою гумореску "День вікопам'ятний".

У концерті ще взяли участь: Юрій Федорів, баритон ("Реве та стогне" Лисенка, "Жита" Гнатишина, "Пісня про рушник" П. Майбороди), Ганна Ширей, сопрано ("Пісня про Дніпро" П. Майбороди, "Пісня про Київ" Дремлюги), Іван Ємець, тенор ("Я сьогодні щось дуже сумую", "Гуде вітер вельми в полі" Глінки, "Дивлюсь я на небо"), М. Ольховий, бас ("Ой чого ти, дубе" Лисенка) та дуєт: Ганна Ширей і М. Ольховий ("Коли розлучаються двоє" М. Лисенка, "Ой на гору козак воду носить" М. Лисенка та "Ой, у полі вітер віє" Л. Ревуцького). Акомпанював проф. Євген Крахно.

Публіка усіх артистів приймала й проводжала рясними й радісними оплесками. Особливо Ганну Ширей та М. Ольхового.

Були й промови, звичайно. За браком місця не перелічуємо їх всіх. Згадаю хорошу і змістовну промову президента УНР в екзилі п. М. Лівичського. Це була промова, яка могла дати людям тільки радість. Президент УНР — досвідчений професійний політик, який не стоїть на місці, не законсервований. Це людина, яка вміє мислити, уміє оцінити сучасну дійсність і пристосовувати політичну тактику до сьогодення. Тому й не дивно, що представники революційної демократії прийняли його виступ тепло й радісно.

Дуже цікава і значима була промова голови консисторії Української Православної Церкви у США Високопреосвященного архієпископа Мстислава. Владика почав з того, що заявив: "Я тут виступаю як офіційна особа, себто як голова Консисторії. Я слова "партія" не боюсь — ми політична еміграція і без партій ми просто не змогли б працювати так, як вимагає життя. Тому я вітаю всіх учасників з'їзду від проводу церкви й бажаю з'їздові якнайкращих успіхів у праці".

Буря оплесків покрила ці слова архієпископа. Але пізніше вийшла неприємність. Владика почав весело жартувати, говорить так: "Ми ж, мовляв, з вами родичі. Ваші батьки й ви всі боретесь за відновлення УНРеспубліки, і я за це боровся і борюсь; ви всі "східняки", ну, і я ж східняк; врешті, ви православні, і я ж православний..." Я, сидівши четвертим від владика за почесник столом, насторожився: "І до чого ж ото мій колись улюблений владика Української Православної Церкви в Канаді прямує? Хочби чогось не вийшло!" А воно "вийшло" вже в черговому реченні! Владика раптом поважніше, стає енергійним, я б сказав навіть лютим, і виголошує присуд: "Але ви, мої дорогі, скажіть: чого ваші діти, як правило,

кінчають на гайсцулах, чого вони, як наші брати (галичани б то. Ред.) не йдуть в університети?"

У залі наче щось зашуміло. Чую вигук: "Це неправда! Ви нас, владико, не дискримінуйте!" Бачу, що хтось вийшов із залі. На тому ніби все й кінчилось.

Дехто може сказати: і чого ж ти про це пишеш? Можна ж було промовчати! Ні, не можна. У даному випадкові я не православний і не член якоїсь організації. Я тут тільки чесний український журналіст, який **зобов'язаний** правильно й чесно інформувати читачів про події. До цього мене зобов'язує кодекс етики українського журналіста, схвалений на першому з'їзді журналістів Канади і США понад рік тому, до цього мене зобов'язує моя християнська православна мораль, до цього мене зобов'язують статuti й програми усіх українських організацій, до яких я належу. То й не утаюю, хоч знаю, що це погіршить мої взаємини з архієпископом Мстиславом, з яким я колись дуже добре й щиро співпрацював. Знаю також, що це не сподобається й декому із моїх політичних колег. А політичні противники напевне візьмуть мене за печінку... Ну, що ж — нічого не вдію. Я не дівка на виданні і не балерина і я зовсім не ганяюсь за тим, щоб я всім подобався. Навіть якщо б мене роздерли, як жабу, і порозкидали мої руки й ноги на всі чотири сторони світу, то й тоді я скажу, що думаю, напишу про все те, що відбулось.

Що я про це думаю? Думаю, що дорогий владика Мстислав переборшив. Це поперше. А подруге, він кинув безпідставне обвинувачення, бо воно **не підпирте статистикою**. Не скажу точно про США, але в Канаді так не є: наші люди просто із шкіри лізуть, щоб дати своїм дітям найвищу освіту. Правда, не всі можуть і хочуть вчитися, оточення й добробут (кожному аж з горла пре, бо наші люди вміють працювати і вміють дати лад заробленим грошам і за це їм честь і слава!) часто псує молодь і тоді не дуже то легко примусити її вчитися, але вчаться наші люди масово.

Крім того, я з моїм дорогим владикою Мстиславом, мабуть, розходжусь у тактиці підходу до справ і в оцінках. Я вважаю, що винні не люди, а керівники. Наприклад, якщо в "Нових Днях" буде щось негаразд, то винні не читачі, а тільки я. Якщо з організації, у якій я стою у проводі, щось не так, то винні не члени, а тільки я. Отож, якщо б це була правда, що "православні східняки" не йдуть далі гайсцулів, то... винні не вони, а архієпископ Мстислав, бо він стоїть у проводі церкви і його обов'язком було їх виховати так, щоб вони вчилися в університетах. Я б на місці архієпископа сказав би так: "Каюсь, дорогі мої брати й сестри! Гірко каюсь! Я согрішив — не перевиховав вас, не зробив з вас, східняків, себто примітивних православних дикунів, людей освічених... Простіть мені, мої любі!"

Звичайно, архієпископ може сказати: "Іди ти під три вітри із своїми порадами — я знаю, що мені робити!" Це його право. Але я так думаю. І так дуже часто говорю, себто не скидаю вину на менших, а беру її на себе. І нехай нас розсудять читачі.

Я рішуче проти терміну “східняк”. Саме це слово вже дискримінує величезну частину населення України. Виникло воно в таборах по війні. Пора його закинути... далеко, далеко! Я вживаю слова “центровик”. Дехто думає, що цим я хочу вивищити цю частину еміграції. Ні, я хочу її тільки зрівняти із “західняками”.

Це не перший випадок, що духовна особа дискримінує українців. Яких 19 літ тому, коли я ще був одним з редакторів і директором в-ва “Гомін України”, я мусів гостро засудити за це пастора Кузева. Цей церковний діяч дійшов до того, що обвинуватив усіх українців у тому, що вони не вчать, бо... не здібні. Вони, мовляв, як і негри, дуже добре вчать в середніх школах, а як дійде до університету, то вони тупі, як негри... Я тоді дуже гостро скартав пастора Кузева за безпідставність обвинувачення своєї власної нації, яка сьогодні є одною з найкультурніших націй світу. Дуже багато українців посідають провідні місця в науці світу. Багато українців займають провідні місця і в науці США, цієї великої й передової країни. Я вже не говорю про Україну, про наш національний материк. Деякі наші протестанти й досі не забули того мого “злочину”, розцінивши мій виступ проти покійного вже пастора Кузева, як виступ проти українського протестантизму. Сподіваюсь, що мся інформація про виступ архієпископа Мстислава не буде розцінена як виступ проти українського православ'я...

Хто вийшов із залі, коли архієпископ Мстислав кинув своє обвинувачення “православним східнякам”? Інженер Петро Байбак, як я довідався потім. Це мій “таборовий земляк”. Ми не бачились з ним багато років. Він був у таборі дуже активним мельниківцем. Я ж “бандерівським поплентачем” (каюсь, согрішив!). Та ми з ним ані бились, ані різались — ми були людьми і українцями. Так ото, коли я його побачив у залі, то жартома підняв руку і сказав: “Слава вождєві!” “Уже два роки ні — вийшов...” “Ну, то в чому ж справа — у нас місця багато!” “Можливо. Подумаю”. На моє питання, як живеться, він відповів: “Даю раду якось. Вчу синів. Штурмують університети. Гордий, бо хлопці вчать дуже добре. Знаєте, шість років тому померла на пістряк шлунка моя дружина. Було дуже важко, але всі труднощі за мною. Вчу синів і все!”

У нього було стільки гордості за своїх синів і стільки радості, що він виконав свій батьківський і національний обов'язок, вивчив синів у винятково важких умовах, що просто було приємно на нього дивитись. Так ото він і вигукнув: “Це неправда! Владико, не дискримінуйте нас!” І вийшов із залі. Він не один. Таких “православних дикунів-східняків” багато. Завдяки їм нас не може зламати Росія. Завдяки їм існують наші партії, організації, наші церкви, а особливо православна, на чужині і тому еміграція стала великою помічною силою у визвольній боротьбі нашого великого, здібного, невгнугого й безсмертного народу. Ображати їх не треба. І не можна. Вірю, що в нашого владки ці слова вилетіли, може, не-

сподівано і для нього самого. Якби він підпер своє твердження статистичними даними, то я його перший союзник і ми картали б наших “православних східняків-дикунів” разом...

25 грудня у програмі з'їзду УРДП лишалось мало — вибори керівних органів, резолюції і всякі так звані “вільні нвески”. А також цікава і змістовна доповідь д-ра Юрія Криволапа.

Змінено структуру партійного керівництва: замість одного генерального секретаря (він же й лідер партії), встановлено дві посади: голова партії, себто політичний лідер її, і генеральний секретар Центрального Комітету, себто господар партії, так би сказати, її директор.

На голову партії була одна кандидатура — проф. Василь Іванович Гришко. Голова з'їзду заявив: “Хоч маємо одного кандидата на голову, тому можна б вважати його обраним за аклямацією, але для формальности проголосуємо. Хто за те, щоб Василь Іва-

ХРИСТОС РОДИВСЯ!

З РІЗДВОМ

та

НОВИМ РОКОМ

вітаємо

Наших канадських членів
і все українське громадянство
та закликаємо тих,
які ще не є членами нашої
88,000-ої громади, стати ними,
щоб придбати для себе й своїх
рідних конечне життєве забезпе-
чення та разом з найстаршою
українською установою в світі
розбудовувати наші національні
та господарські здобутки.
Тільки у великій громаді можливі
великі здобутки!

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ

Центрاليا:

81-83 Grand St.
Jersey City, N. J. 07303
Tel.: HE 5-8740

Канадська канцелярія:

18 Leland Avenue
Toronto 18, Ontario
Tel.: 233-5762

нович Гришко став головою партії, прошу підняти мандати". Замість мандатів піднімаються на ноги всі делегати й гості і влаштовують В. Гришкові довгу й бурхливу овацію. Це був чи не найзворушливіший момент з'їзду!

Голова з'їзду об'являє, що Василь Гришко обраний на голову партії одноголосно через овацію, вітає його з довірою, яку він одержав від усіх без винятку делегатів, і просить до слова...

Склад Центрального Комітету (кандидатів було значно більше, ніж треба було обрати членів ЦК), обирається таємним голосуванням, що значно затримало працю з'їзду. Після того, як проголошено обраних до ЦК, з'їзд перервано і відбуто перший пленум новообраного ЦК, який розподілив обов'язки і обрав секретаріат, щоб результати пленуму подати до відома всіх делегатів, які по з'їзді негайно роз'їжджаються по всьому світі.

Пленум обрав чотирьох заступників голови партії (подаємо їх за абеткою): П. Волиняк, М. Воскобійник, Ф. Гаєнко, М. Степаненко. Вони не діляться на першого, другого і т. д., а всі з однаковими правами.

На генерального секретаря Центрального Комітету пленум одноголосно обрав проф. Миколу Степаненка. Іншим заступникам голови доручено такі ділянки: М. Воскобійник — редактор ідеологічного журналу "Наші Позиції", Ф. Гаєнко — керівник фракції УРДП в УНРаді, П. Волиняк — організаційна діяльність.

З'їзд закінчився, як і було заплановано, коло четвертої години дня співом українського національного гімну.

З'їзд свідчить про те, що УРДП далі зростає й міцніє. За останні пару місяців прийнято до партії кілька дуже визначних молодих людей, які закінчили американські й канадські університети (хоч і "східняки"!); мають звання докторів наук, інженерів і т. д. Є надія на дальше поповнення за рахунок молодих випускників канадських і американських університетів. Багато інтелігенції, яка була в пасиві, вертається до активної праці в партії. Можна бути певним, що еміграційний "політичний віз" матиме в доброму стані всі свої чотири колеса, себто котитиметься рівно до своєї основної мети: допомога нації у її боротьбі за волю.

СПРАВА НЕ ТІЛЬКИ В КАЛОРИЯХ

Як повинна харчуватися людина? Їсти два-три рази на добу великими порціями чи шість-сім разів по trochu? Відповісти на це питання взялися чехословацькі гігієністи. Дослідження проводились в одному з празьких університетських закладів. 228 дівчат одержували протягом року 3000 калорій щодня. Але одна група "з'їдала" ці калорії за три прийоми, друга — за п'ять, а решта одержувала їжу сім разів на день. Через рік було підбито підсумки: дівчата першої групи погладшали, у другій групі не було помічено ніяких відхилень від норми, щодо третьої, то ці дівчата схудли. Як бачимо, справа не тільки в калоріях.

("Наука і суспільство", ч. 10. 1967)

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх класів українських шкіл на еміграції:

1. Л. Деполович

БУКВАР

Десяте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — 1.50.

2. Петро Волиняк

БАРВІНОК

Читанка для 2-ої класи

П'яте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — 1.25 дол.

3. Петро Волиняк

КИЇВ

Читанка для 3-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — 1.40 дол.

4. Петро Волиняк

ЛАНИ

Читанка для 4-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — 1.40 дол.

5. Петро Волиняк

ДНІПРО

Видання друге

Підручник з історії української літератури
і хрестоматія.

Єдиний на еміграції підручник такого типу.

Книжка ілюстрована.

Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.,
в Англії — 15 шіл., в Австралії — 1.80.

6. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (Фонетика й морфологія).

Видання четверте.

Підручник пристосований до українських
еміграційних шкіл (багато прикладів і завдань).

Сьогодні — це єдиний підручник
з української мови на еміграції.

Ціна: у Канаді і США — 1.70 дол.,
в Англії — 12 шіл., в Австралії — 1.60.

7. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (синтакс)

Друге видання.

Ціна: у Канаді і США — 1.70 дол.
в Англії — 12 шіл., в Австралії — 1.60.

Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.,
в Англії — 18 шіл., в Австралії — 1.80 дол.

8. Петро Волиняк

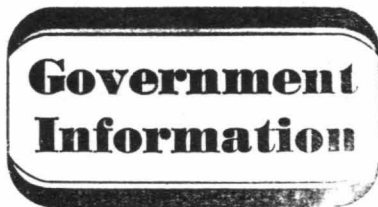
ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Друге видання.

У книжці багато ілюстрацій, карт тощо.
Замовляти в "Нових Днях". Школам і книгарням
та церковним громадам — знижка.

ONTARIO
PROVINCE OF OPPORTUNITY

**З ДЕПАРТАМЕНТУ ПРАЦІ
ЗБІЛЬШЕННЯ ДОПОМОГИ
ДЛЯ ІНВАЛІДІВ ПРАЦІ**

Уряд Онтаріо рішив поширити компетенції Ради Робітничої Компенсації у ділянці допомоги інвалідам праці повернутися на продуктивні роботи. На витрати у зв'язку з фаховою реабілітацією поранених робітників Раді призначено суму до висоти \$1,100,000 річно, тобто підвишку на \$500,000.

Причинами до підвищення витрат стало поширення фахових навчальних програм Ради, пов'язане із збільшенням числа поранених робітників, які потребують поновного навчання на нових видах робіт.

Навчання інвалідів праці спонсорує Рада Робітничої Компенсації по школах чи фахових закладах під управою провінції, місцевих шкільних рад чи по приватних ремісничих школах, затверджених владою.

Основою для успішного пристосування до нового роду роботи є передумова, що робітник зможе виконувати свої обов'язки задовільно й повністю заробить свою плату від працедавця.

Тепер дається допомогу робітникам, які не можуть повернутися на місце своїх попередніх праць з причини малих, але постійних пошкоджень, та для тих, які з причини тимчасових частинних пошкоджень не можуть знайти відповідної праці.

the Hon. John Roberts
Prime Minister of Ontario

СПИСОК

авторів, твори яких були друковані в "Нових Днях" (включно з репродукціями творів малярства і скульптури) протягом 1967 року. Числа після прізвищ указують числа журналу, у яких твори згаданого автора видрукувані.

1. Антонович М., Канада — 210-211
2. Білогруд І., США — 208
3. Боднарчук І., Канада — 210-211
4. Василенко Р., Канада — 206
5. Волиняк П., Канада — 205, 206, 207, 208, 209, 210-211, 212, 213, 214, 215
6. Волков В., США — 204
7. Вронський М. К., Україна — 206
8. Гай-Головко О., Канада — 212, 215
9. Гак А., США — 207
10. Галан А., США — 207
11. Голубенко П., США — 214
12. Гордієнко Г., США — 210-211, 212, 214
13. Гродзінський А., Україна — 214
14. Гедзь, США — 213
15. Дарда В., Україна — 206
16. Динник А., Україна — 214, 215
17. Діма, США — 215
18. Джонсон П. — 215
19. Дзира Я., Україна — 205
20. Дзюба І., Україна — 206
21. Дончук З., США — 206
22. Доріченко О., Україна — 213
23. Драч І., Україна — 205, 207, 208, 209
24. Зозуля О., США — 206, 210-211
25. Кейван І., Канада — 213
26. Кислиця Д., Канада — 212

27. Климчук М., Україна — 206
28. Кмета-Ічнинський І., США — 207, 210-211
29. Коваленко Л., США — 208, 209
30. Косматенка А., Україна — 204
31. Крюба Е., Україна — 207
32. Липа Ю. — 212
33. Магденко П., Канада — 210-211
34. Макаров А., Україна — 209
35. Мандрика М., Канада — 210-211
36. Мовчан Ю., США — 212
37. Неприцький-Грановський О., США — 207
38. Олександрів Б., Канада — 214
39. Олесь О. — 205
40. Онфрієнко В., Австралія — 212, 213
41. Осейка Я., Польща — 215
42. Павличко Д., Україна — 205, 207
43. Петренко М., Україна — 215
44. Петровський Д., США — 204
45. Плачинда С., Україна — 212
46. Поченюк Ю., Канада — 204
47. Прокопович Е., Україна — 206
48. Прохода В., США — 210-211
49. Рахманний Р., Канада — 205, 206, 214, 215
50. Риндик С., США — 206, 209
51. Рубцов В., Україна — 206
52. Рутман Е., Україна — 215
52. Сварог В., США — 204, 207, 209, 212, 214, 215
53. Скорупський В., Канада — 207
54. Славутич Я., Канада — 210-211
55. Смик Г., Україна — 206
56. Солженіцин О., Росія — 210-211
57. Степовик Д., Україна — 204
58. Терренс Ф., Канада — 210-211
59. Тичина П., Україна — 214

60. Федоренко А., Україна — 215
 61. Чапленко В., США — 205, 207, 208, 210-211, 213
 62. Шаповал І., Україна — 204, 206, 207, 208, 209, 210-211
 63. Шевченко Тарас — 204
 64. Щербак М. — 206
 65. Юлецький І., США — 212

ІМЕНА З ІНІЦІАЛІВ

Жителі одного румунського села в області Клуж, наслідуючи вікову традицію, дають своїм дітям незвичайні імена: їх складають з ініціалів усіх родичів, які присутні на церемонії хрестин. Таким чином з'являються імена: Кандин, Кодран, Ід-

жифта чи Гєрвута, по яких важко навіть визначити стать дитини.

ВЕЛЕТЕНСЬКИЙ ГРИБ

Один болгарський селянин знайшов гриб-дошовик феноменальних розмірів: діаметр — один метр, вага — 24 кілограми.

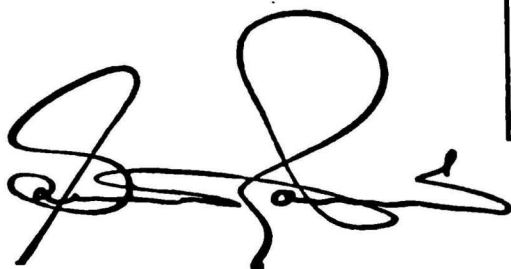
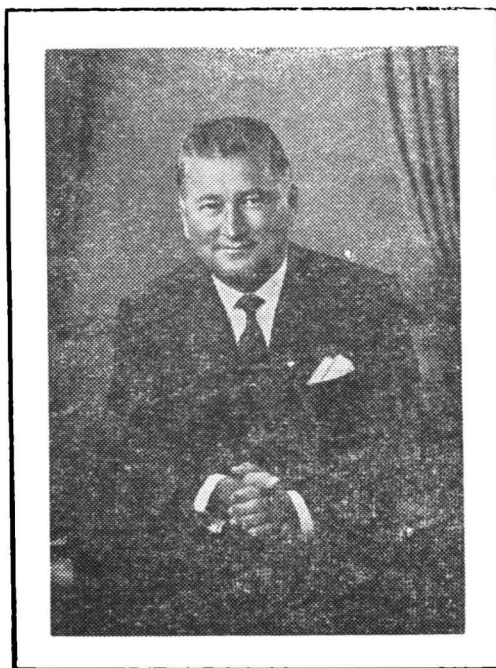
Згідно з духом цього найрадіснішого сезону, я з великою приємністю пересилаю Вам і Вашій Родині наші найсердечніші й постійні побажання.

ВЕСЕЛИХ СВЯТ РІЗДВА ХРИСТОВОГО

і щасливих овочів у

МИРНОМУ Й УСПІШНОМУ

НОВОМУ РОЦІ!

STEPHEN B. ROMAN
Chairman and President

DENISON MINES LIMITED
 T O R O N T O , C A N A D A

ЦЕНТРАЛЬНА РАДА СКЛИКАЄ УСТАНОВЧІ ЗБОРИ

(І. Максимець — скрипт ч. 14557)

Часто чути нарікання, що американське радіо "Свобода" негативно ставиться до української визвольної справи. Що це так, видно із статті, яку друкуємо нижче.

Сподіваємось, що вона буде цікава й нашим читачам. РЕД.

П'ятдесят років тому, наприкінці вересня сімнадцятого року, Центральна Рада ухвалила скликати Установчі Збори України.

Всенародне представництво мало вирішити питання про остаточне самовизначення України, про її державний устрій та взаємини з Росією. Навколо цього питання в Центральній Раді точилися палкі дискусії. Фактично йшлося про те, чи український народ має сам вирішувати свою долю, чи він повинен діставати національну свободу із столиці колишньої імперії.

Питання про Українські Установчі Збори виникло не в Центральній Раді. Воно вийшло знизу, від різних українських з'їздів та народних зборів. Всюди ставили питання про те, щоб Центральна Рада і Генеральний Секретаріат перебравли владу на території України до своїх рук, не випрошуючи маленьких поступок і подачок від Тимчасового уряду.

Але Центральна Рада йшла до вирішення цього питання демократичним шляхом. У зв'язку з цим вона ухвалила 22 вересня 1917 року скликати в Україні Установчі Збори, депутати яких мали б бути обрані загальним, рівним, прямим і таємним голосуванням.

Пізніше, на зборах Малої Ради (тобто Президії Центральної Ради) з приводу постанови про скликання Українських Установчих Зборів виникла гаряча дискусія між представниками національних меншостей і представниками українських партій.

Представники національних меншостей у Центральній Раді, які не були зв'язані з українським визвольним рухом, боялися розподілу імперії, боялися гасла "самостійна Україна". Але й українські партії в той час не виставляли цього гасла. Фактично всі — і національні меншості і українці — говорили про Федерацію, тільки в це поняття ті й ті вкладали різний зміст.

От, наприклад, представник жидівського "Бунду" у Центральній Раді, Рафес (він пізніше став більшовиком) казав, що ідея скликати Українські Установчі Збори означає бажання самостійності для України. Російський соціал-демократ Балабанов назвав цю ідею небезпечною і заповідав, що меншовики будуть боротися з такими тенденціями. Російський есер Скловський закидав українцям, що досі вони йшли шляхом федерації, а ось тепер схиляються до самостійності.

Із виступів представників українських партій ви-

плизало, що скликання Українських Установчих Зборів зовсім не суперечило федерації. Але, як видно, українці інакше розуміли федерацію, ніж ті, хто боровся за самостійність України.

Що вкладали українці в поняття "федерація", видно з дебатов довкола цього питання на з'їзді Української соціал-демократичної партії, що відбулася 1917 року. На ньому Борис Мартос обстоював федерацію, мета якої — федералізація усієї Європи. До цього світ дійде, казав Борис Мартос, не шляхом самостійності окремих держав, а шляхом поширення і розвитку федерації. У такому ж дусі розуміли федерацію і представники інших українських соціалістичних партій, які стояли тоді на чолі національної революції. Наприклад, другий з'їзд Української партії соціаліст-революціонерів ще в липні 1917 року ухвалив резолюцію, що "Україна повинна приступити до федерації з іншими народами... незалежно від сучасної її державної приналежності". Тут федерацію розуміли теж ширше, ніж у рамках Російської держави.

Навіть самостійницька течія в партії українських есерів називала себе конфедералістами. Але це означало не ізоляцію від інших націй, а союз з ними. Однак це мав бути союз держав, а не союз у одній державі. Усіх тоді лякало протиставлення націй одна одній, усі прагнули до союзу націй, який називали федерацією.

Але противники національного відродження вкладали у поняття "федерація" інший зміст. Через федерацію вони прямували до придушення національного відродження поневолених народів, до залишення їх далі в залежності, хоч і пом'якшеній, від панівної нації. Так розумів "федерацію" Тимчасовий уряд Керенського, так розуміли її партії, які підтримували той уряд. Так розуміла федерацію і переважна маса більшовицької партії, яка спекулювала гаслом "самовизначення націй аж до відокремлення", щоб замаскувати свою великодержавницьку концепцію.

Розуміючи федерацію як цілковиту рівність націй і як право кожної нації самій вирішувати свою долю, українські партії Центральної Ради відповідно і обороняли постанову про скликання Українських Установчих Зборів.

Так, український есер Маєвський казав на засіданні Малої Ради: коли між Україною і Росією "існують моральні, економічні й політичні зв'язки, то Україна ніколи не відділиться, а коли таких зв'язків немає, то відділення ніякими силами не вдасться припинити. Коли до українства в Росії будуть ставитися і далі так, як це було за останні шість місяців, то це призведе безумовно до повного відділення". А згаданий уже оборонець федерації Борис Мартос заявив на засіданні Малої Ради: коли росіяни будуть і надалі втручатися в українські справи, то вони поставлять Україну в становище Ельзас-Лотарінгії. Під цим Мартос розумів тодішній сепаратизм ельзас-лотарінгців, які протиставилися французькому централізму. Голова Генерального Секретаріату Володимир Винниченко говорив на засіданні Малої Ради:

Тимчасовий Уряд поводить так, що зовсім не сприяє єдності націй.

Мала Рада ще раз підтвердила потребу скликання Українські Установчі Збори, які висловили б волю народів України і ця воля була б погоджена з волею всіх народів Росії через Всеросійські Установчі Збори. Цю компромісну резолюцію підтримали також представники національних меншостей. Їхні побоювання сепаратизму не живилися войовничим ве-

ликодержавництвом. Це було тільки побоювання чогось нового, невідомого. Але було й бажання піти назустріч волі українського народу.

Ця воля була висловлена на виборах до Всеросійських, а пізніше і до Українських Установчих Зборів. Однак Українські Установчі Збори не були скликані через завоювання України більшовиками. На обох виборах за українські партії подано понад сімдесят відсотків голосів.

Галина ТОРЖЕВСЬКА

Запрошення у поліглоти

Про гіпнопедію писали багато і по-різному. Захоплене визнання змінювалося обережним замовчуванням, а подекуди й активним запереченням.

Минулого року у ч. 5 "Науки і суспільства" я мала нагоду детально розповісти про найбільший у нашій країні гіпнопедичний експеримент у Дубні, де мало не ціле місто вивчало англійську мову під час природного сну. Сьогодні мова про інше — про застосування гіпнозу у викладанні іноземних мов. Це теж гіпнопедія (вірніше — саме це власне гіпнопедія).

Втім, почну з того, про що вже писала. Згадую враження від перевірки знань учасників дубенського експерименту — людей, які близько двох місяців вивчали іноземну мову уві сні. Одні з них відповідали екзамінаторам швидко і впевнено, іншим доводилося більше напружувати пам'ять, пригадувати; вони частіше помилялися. Подеколи людина, що ніколи не вчила англійської, демонструвала відмінні знання (в обсязі дубенської експериментальної програми), а поруч — той, хто вивчав англійську і в школі, і в інституті, почував себе не дуже так впевнено. Само собою напрушувалося примушення, що вся справа в здібностях і уважності слухачів — адже у Дубні нічні "уроки" поєднувалися з вечірніми й ранковими заняттями, коли людина свідомо засвоювала матеріал. Тим самим головну роль у вивченні мови довелося відвести отим звичайним заняттям і певним чином поставити під сумнів ефективність чистої гіпнопедії. Та чи справедливо це? Далекі, жодні здібності не допоможуть людині протягом якихось двох місяців, займаючись тільки 45—50 хвилин на день, більш-менш задовільно опанувати закони незнайомої мови.

Отже, тупик? Так. Лишалось тільки розгублено знизувати плечима. А тим часом для багатьох педагогів і медиків уже тоді всі крапки над "і" були поставлені. На запитання: "У чому ж річ?" вони відповідали: "У гіпнозі". Ця відповідь була логічним завершенням пошуків, що почалися вже багато років тому.

ЗНАК НЕРІВНОСТІ

Розповідають, що пруський король Фрідріх II мав таку забаганку: вимагав, щоб до його армії брали

лише тих солдатів, що знають німецьку мову. Король навіть сам перевіряв, як виконують його наказ. Він виходив на пляц, де муштрували солдатів, і ставив кожному новобранцеві три запитання: "Скільки тобі років?", "Чи давно служиш у моїй армії?", "Чи задоволений квартирою і харчами?".

Якось на вербувальний пункт прийшов француз, що вразив усіх своєю багатирською поставою. Та він не знав жодного німецького слова. Не бажаючи відмовляти такому атлетові, вербувальники наважилися порушити королівський наказ і обдурити свого монарха. Оскільки запитання Фрідріха були завжди одні й ті самі і ставив він їх в однаковому порядку, французів запропонували завчити відповіді на них. Через кілька днів, коли король з'явився на пляцу, він одразу уздрів високого стрункого солдата і підійшов до нього. Зараз прозвучить перше запитання... І раптом: "Чи давно служиш у мене?" — "Двадцять п'ять років", — бадьоро відповів новоспечений воїн. "Скільки ж тобі років?", — вигукнув вкрай здивований Фрідріх. "Три дні", — пролунала впевнена відповідь. "Послухай, хто з нас божевільний — ти чи я?" — "Обидва" — з такою ж переконливістю відповів француз.

Ця дотепна притча не раз була своєрідним аргументом у дискусії про найдодільнішу методику викладання іноземних мов. Завідуючий катедрою англійської філології Ужгородського державного університету О. М. Рог, що наводив її, — переконаний прихильник так званого свідомо-практичного методу.

Варто порівняти свідомо-практичний метод з поширеним, усіма добре знаним граматико-перекладним. Перший-ліпший викладач іноземної мови розповість вам безліч анекдотичних історій про учнів, що на уроках відповідають, мов отой злополучний солдат королю. Справді бо: завчив учень десяток незнайомих слів чи фраз, а звикнути до їх значення, відчувати це значення не встиг. От і починає імпровізувати, коли його питають "не по порядку". Де вже тут сподіватися розвинути мислення іноземною мовою!

Граматико-перекладний метод не передбачає ши-

НОВІ ДНІ, СІЧЕНЬ, 1968

рокої розмовної практики. Зате у ньому чимале місце відведене всіляким формам аналізу мови. Отож і виходить, що живою мовою лишається для людини тільки рідна, а іноземні стають "мертвими" мовами, мовами книжок, не придатними для спілкування з іншими людьми.

Інша справа — свідоме сприймання форм незнайомої мови. Тут головне — не пряме заучування, а асоціація з конкретним образом. До того ж практика володіння рідною мовою не лишається осторонь, а збагачується новими мовними нормами. На велемудрій мові термінів це зветься розширенням комунікативного апарату.

Однак таке розширення не означає, що нова мова стає надбудовою над рідною (як при граматико-перекладному методі, коли специфіка рідної мови заважає формувати мислення іноземною). Тут, навпаки, нові мовні моделі мають добудовувати існуючу психо-фізіологічну базу мовлення. А для цього потрібна якнайширша практика користування мовою. (Згадаймо, як ми паралельно опановували українську та російську мови, — ніякого заучування слова по слову: усе відбувалося природньо, мовби "само собою").

Нема чого й казати, викладання за такими принципами незрівнянно складніше, вимагає більше зусиль і винахідливості, ніж граматико-перекладне, що його досі практикують у більшості наших навчальних закладів.

Втім, не варто будувати на цьому останньому факті палкі заперечення проти нового методу або навіть погоджуватися, що оскільки він, так само як і старий, має вади, то нехай існує з ним паралельно. Ні. Знаку рівності тут бути не може. Зрештою, головне — не докладені зусилля, а ефект від навчання. А з цього погляду позиції старого методу надто слабкі. Ви це добре таки відчуєте, якщо матимете змогу порівняти знання з іноземної мови першоголіпшого студента Ужгородського університету із знанням середнього вузівця з Києва.

Коли ефективність методу буде взято за головний критерій, то знайдуться і якісь прогресивні форми свідомо-практичного засвоєння мови. Новий зміст віднайде і свою нову форму.

Саме шукаючи такої форми, намагаючись знизити "трудомісткість" викладання і навчання, ужгородські мовники на чолі з кандидатом філологічних наук О. М. Ротом спробували використати у навчанні гіпнозу.

ПОРОХ НА ІДЕЯХ

Важко сказати, чого в тих "уроках" попервах було більше: педагогіки чи медицини. В усякому разі проходили вони у клініці медичного факультету, і головною фігурою в них був лікар-гіпнолог. Першими учасниками експериментів стали люди, яких університетські медики лікували з допомогою гіпнозу від різних хвороб.

Хворого вводили в стан гіпнозу, і до "сюжету" навчання принагідно включали невеличкий урок іно-

земної мови. Перша ж перевірка ефективності засвоєння довела, що обраний шлях має неабиякі можливості. Було то в 1962 році.

Перший крок зроблено. Та мине ще майже рік, перш ніж в експериментах почнуть брати участь студенти. А ще через якийсь час лікар-гіпнолог замінить звукотехнічна апаратура. Лиш лікарський нагляд за станом здоров'я учасників дослідів не ослабиться — адже справа нова, ще мало вивчена. Найменше зрушення у нормальному функціонуванні організму може стати сигналом до припинення роботи. Та все йде гаразд.

Метод поволі вдосконалюється і шліфується. Шлейфний осцилограф допомагає визначити амплітуду звуку, яка сприяє найкращому засвоєнню матеріалу. До звукотехнічної апаратури прибудовують автоматичний регулятор тембру голосу.

На філологічному факультеті дедалі частіше приймають гостей. Здебільшого це викладачі вузів з Чехословаччини та Угорщини. Вони у захваті від усього, що бачать і чують. Ще б пак! У невеличких учбових кабінках, оснащених звукотехнічною апаратурою, немов у таємничих закутках ілюзіону, відбуваються справжні дива: гіпноза спричиняє небачене загострення пам'яті у студентів. Відвідувачі і самі входять в оті кабінки. Якто почувають себе тут студенти? Адже сюди не доходять жодні зовнішні подразники: слухач сприймає лиш голос гіпнотизера і викладача.

Та самих тільки вражень відвідувачам замало. І їм змальовують знадливі перспективи, які обіцяє новий метод. Заразом оповідають про безліч методичних і технічних подробиць. Пояснюють, яке значення в такому навчанні має мовна практика студентів, контролю викладача за якістю засвоєння матеріалу, шліфування вимови. Так, так — гості добре розуміють, що одностороннього контакту тут замало, — в тому ж і сенс свідомо-практичного методу, що він забезпечує постійне спілкування викладача з учнем. Тому всі присутні на експерименті і стають особливо уважними, коли лунає команда: "Відповідайте не просинаючись". Слухають, як звучить голос студента — як він вчиться розмовляти незнайомою мовою, і переконуються, що виходить це у нього легко, невимушено, швидко. Він не намагається запам'ятати українське слово і його переклад. У гіпнозі думки зосереджуються лиш на зоровому значенні слова (образі) та його іноземному звучанні. До предметних слів приходять самі — вони зринають в уяві слухача: будинок, дерево, вулиця. До абстрактних понять підібрати образ важче, і все ж він приходить, іноді дуже умовний, немовби "притягнутий": слово "розпад", наприклад, викликає в уяві рівну поверхню, що починає розпадатися на частини. Викликати у людини такі яскраві зорові образи без гіпнозу дуже важко. Ще важче зосередити на них увагу.

Перевірка знань після виведення студентів із стану гіпнозу показує майже стовідсоткове засвоєння всіма ними матеріалу.

Так. Гостям тут є чим захоплюватися. І дехто з

них навідується до Ужгорода по кілька разів. Вони не приховують, що приїждять сюди по науку. Що ж, будь ласка!

Водночас О. М. Рот разом із завідуючою кафедрою психіатрії УжДУ М. О. Травінською, науковим працівником кафедри Ю. В. Сасом та іншими організаторами дослідів готують матеріали для публікацій, виступають на різних представницьких зборах науковців. Адже досвід проведеної роботи дуже переконливий і, либонь, не один спеціаліст захоче скористатися з нього. Це логічно.

Але дійсність начебто відсторонюється від тієї логіки. Публікації виходять мізерними тиражами, виступи з доповідями не ведуть ні до яких практичних дій. Нікому й на думку не спадає організувати якнайширшу перевірку розробленої методики і в разі успіху почати впроваджувати її в широку навчальну практику. І хоч згодом проблемою навчання під гіпнозом починають займатися в інших містах, дослідження обмежуються невеличкими групами філологів і медиків-психіатрів — таких самих ентузіастів, як і ужгородці.

Тим часом у чехословацьких і угорських спеціалістів ідеї, привезені з Ужгорода, не відлежуються у довгій скрині. Сенсаційні повідомлення про гіпнопедичні експерименти надходять з Будапешта. Чехи беруть патент на методику, розроблену за принципами, запозиченими в українських гіпнопедів. Вони знову й знову звертаються до своїх зарубіжних колег, пропонуючи обмін досвідом. Та їх чекає несподіванка: досліді в Ужгороді припинено.

Відтоді минув уже рік. А роботу з гіпнопедії в Ужгороді так і не поновлено. Чому? Важко сказати. Мабуть, самого ентузіазму у цій складній справі виявилось замало. Отож плянова робота і переважила неплянову. Щоправда, О. М. Рот, М. О. Травінська та інші переконані, що повернуться ще до свого винаходу. А покищо в одній з віддалених кімнат філфаку — аби менше заважали студентам — стоять порожні кабінки, тьмяно виблискують мертвими віконцями. Вкривається порохом апаратура. І вже рідко хто згадує проведені над нею безсонні ночі і п'янке відчуття спільної радості, яке звуть радістю відкриття.

СОН ЧИ ГІПНОЗА?

А тим часом не вшувають дискусії про оптимальні форми викладання іноземних мов. І в різних куточках країни вже з'являються нові ентузіясти, ладні починати пошуки спочатку.

В усіх тих дискусіях не обминається увагою і гіпнопедія. Точніше, один з двох її напрямків — навчання під час звичайного, природнього сну. Тут уже призбирано чимало фактів і можна оцінювати зроблене. Є цілком очевидні успіхи. І все ж... Нема якоїсь остаточної переконливості дослідів. Щоразу певна частина людей, які беруть участь в досліді, не засвоює матеріялу під час нічних уроків. Так було і в Дубні під час найбільшого в нашій країні гіпнопедичного експерименту.

Причини? Їх шукали. І знайшли. Але не організатори нічного навчання, а представники іншої гіпнопедичної школи.

Гіпнопедія можлива тільки в гіпнозі, заявили вони. Але ж — факти! — заперечили їм. Та виявилось, що саме факти — і ті, про які тут згадувалося, і багато інших — промовляють на користь зробленого висновку.

Найпереконливішим аргументом у даному разі стало звернення до уявлень про фізіологію природнього сну і гіпнози. Ще І. П. Павлов довів, що гіпнотичний сон дуже близький до природнього. Обидва вони пов'язані з гальмуванням кори головного мозку: в одному випадку — повним, в другому — частковим. Коли людина засинає, перехід до повного гальмування відбувається поступово, через проміжні фази, які Павлов назвав гіпнотичними. На стадії цих фаз з допомогою різних штучних заходів (наприклад, гіпнопедичної програми) природній сон можна перевести у нав'язаний — навчальна програма виконуватиме роль своєрідного гіпнотизера.

Далі все відбувається так, як при звичайному гіпнозі. Якщо після закінчення його дії людину не розбудити, гіпноз переходить у природний сон. Отож, після завершення гіпнопедичної програми людина продовжує спати і вранці просинається так само, як і звичайно.

Однак переходу природнього сну у гіпнотичний під час експериментів може не відбуватися — це процес некерований. Програма звучатиме, а людина спатиме собі. Якщо ж вона і сприйматиме якісь слова і фрази, вони в її уяві трансформуватимуться і викривлятимуться, подеколи включатимуться до сюжету сновидінь (мабуть, кожному доводилося спати під акомпаньямент якоїсь розмови — і він уявляє собі, як це відбувається). Але при цьому годі й думати про засвоєння програми.

Для засвоєння потрібна гіпноза — аби нав'язана необхідність запам'ятовувати іноземний текст концентрувала збудження у певній ділянці кори головного мозку при одночасному повному гальмуванні всіх інших ділянок. Коли цього не буде, доведеться констатувати, що експеримент не вдался.

Дослідження багатьох фахівців, зокрема московського лікаря-психіатра В. Л. Райкова і гіпнологів з Ужгорода, повністю підтверджують ці висновки.

Як бачимо, позицію прихильників гіпнотичного напрямку у гіпнопедії підкріплює послідовно наукова логіка. Навіщо ж приписувати природньому сну те, що забезпечує гіпноза? Чому цілий науковий напрям має задовольнятися успіхом, запозиченим, по суті, в іншого напрямку? Невже тільки тому, що гіпноза у декого викликає настороженість і не всі наважаться вдаватися до неї?

Зрештою, гіпноза і справді може бути небажана для деяких людей (скажімо, при різних нервово-психічних захворюваннях). Тож чи не краще, заздалегідь знаючи, що будь-яка гіпнопедія — це гіпноза, застрахувати себе від неприємних несподіванок! Та й у цілому процес гіпнотизування дуже складний,

потребує певних знань і вміння. Застосовуючи його, слід вживати багатьох профілактичних заходів. Отже, ніхто, крім спеціально підготовлених медиків, не повинен брати на себе функції гіпнотизера. Тим часом у нічних гіпнопедичних сеансах цей процес взагалі не піддається контролю.

Факти є факти. Чим заперечити їм? Хіба що відомим дотепом давніх римлян: "Якщо це й невірно, все ж добре придумано". Та, мабуть, краще стати на іншу точку зору: "Істина понад усе!"

Отже, коли ставити крапку над "і", слід сказати: гіпнопедія є тільки одна. Вона вже сформувалася як послідовний науковий напрям. Довела, що гіпноза дає змогу максимально використовувати можливості людської пам'яті. Що вона у кілька разів прискорює процес навчання. Що знання, набуті у гіпнозі, зберігаються у пам'яті нарівні з іншими. Нарешті, що при кваліфікованій постановці дослідів гіпноза абсолютно нешкідлива для здоров'я.

Звичайно, є ще деталі, які належить уточнити. То, може, не варто відкладати це на майбутнє і тримати в пасиві метод, який, по суті, гарантує кожному з нас принаймні кілька іноземних мов?

До речі сказати, людина, котра організувала перші гіпнопедичні досліді по вивченню іноземних мов у нашій країні, — О. М. Рот — знає 21 іноземну мову. Останні два дала йому гіпнопедія.

(«Наука і Суспільство», ч. 9. 1967. Київ.)

ПОЧИНАЄМО РІК ДЕВ'ЯТНАДЦЯТИЙ...

Сердечне спасибі співробітникам і читачам, що за їх допомогою "Нові Дні" цим числом розпочинають 19-й рік свого існування. За їх щирою і щедрою допомогою наш журнал крокує вперед.

Можна з різною міркою підходити до нашого журналу, але факт вісімнадцятилітнього існування його заперечити важко. І сказати, що він не мав і не має ніякого значення, теж неможливо, бо чого ж би люди його підтримували майже два десятки років?

Факт незалежності нашого журналу читачам відомий. Факт, що він видається коштом читачів, теж відомий, бо тих кілька оголошень, які ми маємо, не могли б його утримати. Тому я й дякую всім читачам за підтримку! Розраховую на неї і в цьому році.

Одночасно запевняю всіх читачів і співробітників, що й надалі журнал буде служити лише їм, себто лишиться вільною трибуною для всіх українців на еміграції — у "Нових Днях" можуть висловитись усі українці, хто тільки захоче, як і дотепер. Коли представників деяких політичних чи мистецьких кіл у "Нових Днях" читачі зустрічають дуже рідко, або й не зустрічають зовсім, то це вина не наша, а їх, бо вони або принципово не хочуть співпрацювати в "Нових Днях", або не мають відваги обізнатися до культурних читачів, які вміють мислити і аналізувати прочитане.

Отож, повторюю ще раз те, що вже протягом вісімнадцяти років казав не раз: "Нові Дні" — жур-

нал для всіх і про все. Ласкаво просимо всіх: і наших прихильників і наших супротивників!

Я не можу дозволити собі на приємність привітати особисто багатьох дуже гарних і добрих людей (навіть своїх добрих друзів) з Різдвом Христовим і Новим Роком, тому кажу всім:

Радісного Різдва! Щастя, здоров'я і успіхів у Новому Році!

Щиро Ваш
ПЕТРО ВОЛИНЯК

ІВАН ДЗЮБА ПРАЦЮЄ У В-ВІ "ДНІПРО"

Іван Дзюба, один із найвизначніших сучасних критиків в Україні, що стало перебуває під тиском окупаційної влади і урядової преси в Україні, був призначений на посаду мовного редактора наукового біологічного журналу. Це було рівнозначне з парською допискою на судовому вирокі про засуд Шевченка: "С заперещением писать и рисовать".

Поруч з цим, над ним вчинено іще одне знушання: призначили йому квартиру в будинку, де мешкали співпрацівники КДБ (енкаведисти). Таким чином усе його приватне життя було під наглядом: до нього ніхто не міг зайти, бо боявся.

Та останнім часом влада змилювалась над Іваном Дзюбою — його призначено на працю у в-во "Дніпро" (не плутати з журналом "Дніпро"). Не знаємо точно, яку він там посаду матиме, але можна передбачати, що це буде посада одного з редакторів літературних творів, або в крайньому разі посада мовного редактора.

Є також надія, що в цьому році вийде друком його праця про творчість Василя Стефаника, над якою Іван Дзюба працює вже кілька років.

ВЯЧЕСЛАВА ЧОРНОВОЛА ЗАСУДЖЕНО

15 листопада у Львові засуджено на три роки в'язниці Вячеслава Чорновола. Засуджено його за нібито протирадянську діяльність. Ця "протирадянська діяльність" полягала в тому, що він виступив в обороні діячів української культури, засуджених у 1966 році. Він звернувся з великим листом у їх обороні. Лист адресований прокуророві УРСР, голові Верховного Суду УРСР, голові Комітету Державної Безпеки при Раді Міністрів УРСР і першому секретареві КПУ України Петрові Шелестові. У листі він доводив, що діячів української культури у 1966 р. засуджено безпідставно і просив припинити беззаконня судових органів. Це в поневоленій Україні зветься "протирадянською діяльністю"!

29-річний В. Чорновіл — журналіст і науковець, співробітник одного з інститутів Академії Наук УРСР.

Маємо відомості з України, які ще потребують перевірки, що суд був відкритий. На цьому процесі були присутні критики Іван Дзюба та І. Світличний і поетка Ліна Костенко.

Вячеслава Чорновола засуджено на три роки,

але у зв'язку з амністією йому зменшено засуд до півтора року.

Повторяємо, що ці відомості іще треба перевірити, бо ми їх маємо не від очевидця, а вже з третьої руки.

ТУРА ДОБРОЗИЧЛИВОСТІ РЕДАКТОРІВ ЕТНІЧНОЇ ПРЕСИ

Щоб поширити приязні зв'язки між етнічними групами Торонта та познайомити пресу цих груп з організованим життям торонтських українців, управа Спілки Українських Журналістів Канади у співпраці з Асоціацією Етнічної Преси Онтаріо та за порозумінням з Управою Торонтського Відділу КУК підготувляє туру редакторів етнічної преси Торонта по важливіших українських організаціях та установах міста.

Тура ця, названа "турою доброзичливості", відбується в суботу 27-ого січня ц.р. Збірка учасників призначена на 10 годину ранку в приміщеннях Українського Національного Об'єднання, вул. Каледж 297, де після оглядин будинку і рідної школи разом з курсами українознавства та приміщень Кредитової Спілки, генеральний секретар Президії Секретаріату СКВУ, Микола Плав'юк, дасть редакторам етнічної преси коротку інформацію про українців у Канаді, про Світовий Конгрес Вільних Українців та про стан в Україні.

Після того редактори відвідають заповненим автобусом такі організації та їх установи: Інститут св. Володимира, Український Народний Дім, Український Дім, Українську Православну катедру св. Володимира, дім "Просвіта" і Видавництво "Гомін України", Українську Кат. церкву і Рідну Школу св. Миколая, Український Дім для Старших, Укр. цілоденну школу св. Йосафата, Пластовий Дім, картинну галерею "Ми і Світ", українську гуртівню "ЮБіЕй" і, якщо вистачить часу, Колегію св. Василя Великого. Тура буде тривати приблизно до 4-ої год. поп. Під час тури філія УНО вгостить редакторів етнічної преси перекусом, а українська гуртівня ЮБіЕй обідом в ресторані Мейфер Інн, де ред. М. Сосновський поінформує учасників тури про українську пресу в Канаді.

Кожна відвідувана організація і установа вручить представникам етнічної преси коротке зведення на письмі англійською мовою з важливішими даними про свою діяльність.

ПІД ЗНАКОМ "ЖУРНАЛІСТИЧНОЇ КАЧКИ"

Як уже було в наших торонтських тижневиках заповіджено, Спілка Українських Журналістів Канади улаштує також і цього року Равт Української Преси в Торонті, продовжуючи тим славну традицію українського журналістичного Львова. Минулорічний равт дав добрий початок для відновлення цієї традиції. Так званий у Львові "швунг" і "охота" українських журналістів щасливо перетривали війну і роки еміграції і після свого першого виступу минулого року напевно знову появляться у своїй найкращій формі на цьогорічному равті.

Равт Української Преси відбудеться цього року у просторій та вигідній залі Колегії св. Володимира Великого, вул. Вестон роад ч. 3100. Декорацію залі також і цього року взяла на себе українська фірма продажу реальностей "Прогресс Ріл Естейт" (вул. Блур захід 1072), а її власник п. Богдан Сенишин буде знову елегантним та метким аранжером. До танців гратиме джазова оркестра Степана Джана, а приспівуватиме відомий наш соліст Антін Дербіш.

Під час равту відбудеться вибір і коронування королеви і двох князівен української преси на 1968 рік. Кандидаток на королеву і князівен зголосять від себе поодинокі українські газети і журнали, що виходять або мають свої представництва в Торонті. Управа Спілки Українських Журналістів звертається до українських бізнесових фірм та до наших організацій з проханням зголошувати від себе нагороди для королеви і князівен.

Управа СУЖ Канади.

У видавництві Об'єднання Українських Письменників
"Слово"

ВИЙШЛА З ДРУКУ
НОВА ЗБІРКА ПОЕЗІЙ
Бориса Олександрова
"ТУГА ЗА СОНЦЕМ"

У збірці — 62 поезії, написані в роки 1945 — 1965. 120 сторінок, тверда обкладинка, мистецьке оформлення М. Левіцького.

З уваги на малий наклад (450 прим.), у книгарнях не продаватиметься.

Ціна — \$2.00.

Замовлення слати на адресу:

"MOLODA UKRAINA"

16 Indian Rd. Cr.

Toronto 9, Ont., Canada

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

Future Fuel Oil Ltd. & Service Station

945 Bloor St. West — Toronto, Ont.

24-ГОДИННА

СОЛІДНА

І СКОРА ОБСЛУГА.

Чищення і направка форнесів безплатна.

Скористайте з доброї нагоди і замовляйте

оливу в нас.

Наші телефони:

Телефон бюро: LE 6-3551

Уночі: RO 2-9494

Можливо Ви не свідомі того, що можете отримати канадське громадянство

Багато людей у Канаді мають право на канадське громадянство, хоч не знають цього. До цієї групи можуть належати старші люди, яким важко навчитися англійської або французької мови, але які одружені з канадцами, або які жили в Канаді десять або більше років.

Зверніться до урядовця найближчого Суду Канадського Громадянства, щоб дізнатися, як Ви можете отримати канадське громадянство. Це легше, ніж Ви собі уявляєте.

Суди Канадського Громадянства є в таких містах:

Halifax, Moncton, Montreal, Ottawa, Sudbury, Toronto, Hamilton, St. Catharines, Kitchener, London, Windsor, Winnipeg, Regina, Saskatoon, Calgary, Edmonton and Vancouver.

Джуді ЛаМарш,
Міністер Внутрішніх Справ
Канади.

Звіт делегації КПКанади в Україну

Минулого року сталася знаменна подія: Комуністична партія Канади вислала делегацію в Україну, щоб, нібито, збагатитись досвідом розв'язки національного питання в Україні і застосувати цей досвід у Канаді. Це формальний бік справи. Фактично ж делегацію вислано з метою з'ясувати справи національного питання, щоб якось то вплинути на членство компартії Канади, яке у значній мірі складається з українців, заспокоїти його і припинити втечу цього членства, яке, врешті, переконалось у тому, що в СРСР панує російський імперіалізм.

Делегація виїхала в Україну в кінці березня 1967 р., згідно з постановою пленуму ЦК КПКанади від січня того ж року.

У делегації було 6 осіб, очолював її Тим Бак, недавній лідер КПКанади, а тепер її директор (лідером є Каштан). З шести членів делегації 4 українці, один жид (Билл Росс) і один англосакс (Тим Бак). Майже всі вони члени ЦК, а факт, що її очолював Тим Бак, свідчить про те, що комуністичні лідери Канади надають цьому питанню особливого значення.

У нашій пресі були згадки про цю подію, але все то були поверхові огляди, переважно агітаційна лайка, яка нічого нікому не дала. Я мовчав про цю справу тільки тому, що фактично нічого не знав: різні відомості від різних осіб були досить фрагментарні і їх просто не можна було звести до купи. У комуністів, хоч вони й присягають, що вони «найбільші демократи», все і завжди засекречене. Наприклад, я аж тепер можу прийти до висновку, що це була ініціатива КПК, а не України, бо могло бути, що комуністична верхівка СРСР могла сама запропонувати вислати таку делегацію, щоб «розвіяти націоналістичні наклепи» на СРСР.

Це перший випадок в історії, що КПУУкраїни прийняла делегацію іншої комуністичної партії іншої країни. Це також вперше в історії КПКанади, що вона зацікавилась національним питанням України. Уже цього досить, щоб звернути увагу на цей звіт.

Звіт делегації, звичайно, відповідно редагувався, оброблявся і формально схвалений на пленумі ЦК КПКанади, що відбувся 16, 17 і 18 вересня 1967 р. Опублікований він у бюлетені ЦК КПК ч. 4 за грудень 1967 р. Переклад його українською мовою ми беремо з комуністичного тижневика «Життя і Слово» (Торонто, 1 січня 1968 р.). Просимо вибачити, але друкуємо в оригінальному дуже поганому перекладі, не редагуючи мови, бо це просто неможливо — треба було б заново перекладати.

Звіт дає багатющий матеріал для вивчення справжнього стану в Україні. Він будь-кого переконає, що Україна смертельно загрожена російським імперіалізмом. Він також розкриває цинізм цілого

ряду московських запродавців в Україні. У всій своїй ворожості до України виступлять тут академік Білодід, керівник відділу Культури ЦК КПУУкраїни Скаба, міністер освіти Удовиченко та цілий ряд інших фактичних ворогів нашого народу.

Звіт подаємо у значному скороченні.

Товариші!

Ваша делегація, якій пленум доручив у січні 1967 року відвідати Україну з місією розвідати і обговорити політику і досвід Комуністичної партії і уряду України по національному питанню, виїхала з Канади з цією місією 29 березня. Делегація складалася з товаришів: Юрія Соломона, Антона Білецького, Билла Росса, Петра Кравчука, Василя Гарасима і Тима Бака.

З прибуттям на Московський аеропорт нас зустріла група партійних товаришів, включно з представниками Комуністичної партії України, в супроводі яких ми продовжували нашу подорож до Києва поїздом. Прибувши в Київ вранці 31 березня, нас офіційно зустріла делегація членів Центрального Комітету Комуністичної партії, в якій були члени Ради Міністрів Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Ми пробули в Україні 22 дні — від 31 березня до 21 квітня включно. Це були діяльні, часом інтенсивно навантажені дні. Ми відвідали велику кількість міст, сіл і інституцій, зустрілися з багатьма людьми і зібрали стільки інформації, що докладний опис нашого досвіду, хоч він був би цікавим і цінним, зробив би цей звіт таким обширним, що розійшовся б з ціллю, для якої ви вислали делегацію. Через те ми концентруємо наш звіт на зібраних нами фактах, які стосуються і виражають в житті людей політику українського уряду, українського народу і його великої Комуністичної партії до національного питання. Завданням членів делегації буде популяризувати в найширшому масштабі багато надихаючих і глибоко зворушливих досвідів, через які ми тепло і певно відчували, що ми виникли в серцях тих чудових людей і дізналися дещо про багатства матеріального і культурного прогресу, які соціалізм приносить прекрасній Україні.

Протягом нашого першого дня в Києві ми прийняли програму діяльності, націлену на найповніше використання кожного дня нашого перебування в Україні. План, який прийнято, проектував два головні типи дії. Один був за напружене розвідування і дискусії на найвищому рівні, щоб члени делегації мали можливість поінформуватися відносно офіційної політики партії і уряду по національному питанню і в який спосіб ця політика здійснюється. Концентрація на це була головно в Києві. Другий тип дії, який прийнято, був, щоб делегація подорожувала по країні, відвідувала міста і села,

промислові підприємства, освітні інституції, колгоспи і побачила сама стан національної культури України та як вона виявляється в житті українського народу.

Наш досвід показав нам, що делегація була потрібна і що її місія була цінною. Крім того, досвід виявив, що ця цінність поширюється поза рух в самій Канаді. Праця делегації була скромною, але дуже реальною частиною співробітництва, що його кладе відповідальність пролетарського інтернаціоналізму на кожну комуністичну партію — вчитися і робити вклад у розв'язку проблем, які стоять перед братньою партією де-небудь. В додаток до дуже великої цінності, яку ми віримо, прогресивний рух в Канаді буде набувати з результатів праці нашої делегації, ми є тієї думки, що вона зробила скромний, але позитивний вклад у дальший прогрес у розв'язанні проблем, які стосуються питань, що їх наша делегація була вислала розглянути на Україні.

На Україні є проблеми, які відносяться до національного питання, як також там є проблеми відносно інших аспектів всебічної боротьби за те, щоб збудувати соціалізм і йти вперед до комунізму. Не є потрібно знати точно, яке є обвинувачення проти людини в робленні нею політичних помилок і, насправді, можна знати, які є ці помилки і засуджувати їх беззастережно, та все одно приходить визнати, що такі помилки є виявом проблеми.

Життєво важливий факт, який вплинув на членів нашої делегації, є той, що є визнання існування проблем і вони розв'язуються в Україні. Це стисло висловив товариш Петро Ю. Шелест, перший секретар Комуністичної партії України, коли він в часі мітингу з нашою делегацією сказав:

— Тая, товариші, ми мали проблеми, багато їх, і ми все ще маємо проблеми, але ми їх переборюємо.

Пізніше в цій самій дискусії, торкаючись потреби свідомого збагачення і тривалого розвитку української мови, товариш Шелест сказав:

— Так, деякі товариші деколи висловлювали помилкові думки про те, що вони називають злиттям мов, але тільки дурень може гадати, що російська мова стане панівною на Україні. (Підкреслення наше. Ред.).

Тих кілька слів, висловлених першим секретарем Комуністичної партії України, який є також членом Політичного Бюро Комуністичної партії Радянського Союзу, виражають ясно той факт, що визнається існування проблем і, що ще важливіше, їх розв'язують. У різних інших дискусіях в міністерствах уряду, в Академії наук УРСР і ін. ми бачили докази, що є визнання існування проблеми і, де потрібно, робляться зміни, щоб полегшити розв'язку проблем. Як вже сказано вище, праця нашої делегації внесла вклад у цей процес.

Було б перебільшенням казати, що за короткий час нашого перебування в Україні наша делегація знайшла повну відповідь, яка задовольняла б кож-

ного її члена по всіх питаннях, якими ми були зацікавлені...

...Природним, навіть неминучим, є те, що в ході такого всебічного прогресу на шляху, по якому раніше ніхто і ніде не ступав, виникають проблеми. Вони розв'язуються демократичним способом в змаганні як ідей, так і практики. Якщо відмінні або суперечливі точки зору роблять часом нерівний прогрес, то цей факт віддзеркалює демократичний характер процесу...

...Коли товариш Петро Шелест сказав нам: — Ми все ще маємо проблеми, але ми їх переборюємо... — то ці його прості слова віддзеркалили живу дійсність бурхливого всебічного прогресу українського народу. Його колосальні досягнення в будіванні свого нового соціального суспільства, звичайно, супроводжуються тут і там час від часу появою різниць в наголосі на справу і т. д. Переборювання таких різниць в процесі соціалістичного будівництва збагачує процес і допомагає прискіпати посування вперед до комунізму. Але, щоб робити переборювання таких різниць позитивним вкладом у прогрес, тут необхідний елемент взаємних уступок. В суспільному житті найкращими розв'язками є ті, які приймаються, бо вони відповідають дійсності, а не «розв'язки», що нав'язуються комусь.

Ми довідалися, що дебати щодо ролі української мови, її значення для українського народу та її майбутності були підсумовані і уроки з них зроблені на основі позиції Центрального Комітету Комуністичної партії Радянського Союзу, яка стверджує першість української мови в Україні. Коли товариш М. П. Бажан, славний письменник, сказав нашій делегації, що — ...я не думаю, що ми будемо мати більше клопоту з цим питанням, — то він не натякав, що не буде більше аргументів. Його точка зору була цілком ясна, що становище партії відповідає дійсності життя і тому дістане переважуючу підтримку. Помилкові погляди будуть дискретовані. Це є соціалістична демократія в дії.

Ми також вважаємо корисним нагадати канадському читачеві цього звіту, що форми демократичного вислову, методи шукання демократичних розв'язок проблем розвинулися за соціалізму в Радянському Союзі відмінними способами від форм і методів, які будуть проводитися в соціалістичній Канаді в майбутньому. Умови історичного розвитку тут є цілком відмінні. З цього зовсім не випливає, що форми і методи, які переважають в Радянському Союзі, є якось «менш демократичні». Навпаки, це наводить на думку, що канадці зробили б помилку, припускаючи дуже легко, що наші способи кращі, бо ми краще обізнані з ними.

З щирою повагою до розвитку соціалістичної демократії, наша делегація говорила відверто і часом критично до всіх тих, з ким ми обговорювали кожний аспект суспільного життя в Україні. Ми певні, що товариші, які відповідальні за керівництво на Україні, докажуть у житті дійсність їхніх довірли-

вих запевнень нашій делегації у зв'язку з цим.

Тут ми пропускаємо два розділи звіту: «Економічна база для процвітання національної культури» і «Зростаючі багатства України», у яких нічого цікавого й нового нема — лише звичайна комуністична агітка, як то було до 1917 року (а то й до 1913 р.!), ніби в цілому світі від 1917 р. все стояло на місці, а лише в СРСР відбувався «ужасний прогрес». Нікого цей політичний примітивізм не цікавить, з нього вже десятиліттями сміються і громадяни СРСР.

Подаємо черговий розділ: «Освіта для народу», у якому описано розмову делегації з міністром освіти П. Удовиченком. Як читачі побачать, міністер освіти П. Удовиченко думав про одне: «Будь-що відбити «нашеє іноплем'яни». Він справді зустрів делегацію «братньої компартії» Канади у всеозброєнні: обсадився своїми заступниками, начальниками відділів, та іншими чиновниками, які сиділи, як пси на поготові, щоб на команду міністра поодиночі чи всі гуртом накинутись на «іноплем'яного» і знешкодити його бажання довідатись правду. Із звіту яскраво видно тенденцію переконати комуністів з Канади, що в Україні нема й натяку на російський шовінізм та імперіялізм. Та тут же міністер П. Удовиченко видає себе з головою, говорячи, що в Криму «постали молдавські, угорські і польські громади». А то нащо вони там? І де вони взялись? Хіба це не для того, щоб Крим не став українським? Виселити татар — нехай і колишніх завоювальників та грабігелів, але вони ж там були вже кілька століть! — в Азію, щоб вони там вигинули, населявати угорців, поляків і молдаван у Криму, щоб він ні в якому разі не став українським, а в той же час виселяти українців у Казакстан і Сибір, щоб вони там винародовлювались, і ще й за їх допомогою обмосковлювати казахів? І це зветься «ленінською національною політикою»? Циніки! Безмежні циніки!

Або інший факт: свідомо вимішувати викладачів технічних шкіл — запрошувати в Україну росіян, а з України висилати в інші республіки СРСР таких самих, якщо не ліпших фахівців. Тут Росія зискує двічі: росіяни обмосковлюватимуть українців, а українці обмосковлюватимуть інші поневолені нації в СРСР...

Або ще один факт. Міністер освіти УРСР, російський імперіялістичний слуга, запевняє (щоб одбити «нашеє іноплем'яни» комуністів), що «Київ має мішане населення, можливо, половина людей не є українського походження». Не тільки половина, а мабуть більше половини «не є українського походження». Але міністер освіти не сказав «іноплем'яним комуністам» з Канади, що в СРСР існує паспортна система, яка робить людину рабом. Між іншим, Ленін був дуже проти паспортної системи і один з перших його декретів було знесення паспортів. І це вважалося за великий здобуток революції, — знищення рабської царської системи. Сталін повернув паспорти (кінець 1932 р.

і початок 1933 року), а його наслідники тримаються цієї системи поневолення людини й досі. Але справа не в тім, а в тім, що без приписки в паспортному столі людині не дадуть праці. А приписатися можна тільки тоді, коли маєш помешкання. Виходить так, що українцям у Києві не дають помешкання і праці, примушуючи їх цим до «добровільного» виїзду в Сибір і Казакстан, а кожного росіянина, який тільки приїде до Києва, негайно влаштовують на працю, забезпечують його помешканням і таким чином здійснюють російську імперську політику обмосковлення України.

Всі статистичні дані, якими забували баки Тим Баківі і його товаришам у міністерстві освіти, складені так, щоб тільки закрити фактичний стан найнахабнішого обмосковлення України.

Як стоїть справа освіти в Україні, мабуть, можна буде довідатись із книжки «прогресиста» Івана Коляски, що пробув в Україні понад два роки й зібрав величезний матеріал. Як повідомляє канадське видавництво «Пітер Мартін Паблішинг» його книга «Освіта в Радянській Україні» вийде англійською мовою до дня української самостійності, себто ще в січні цього року. У книзі багато фактичного матеріалу, себто числових даних про стан освіти і обмосковлення України. Радимо нашим читачам порівняти дані цієї праці із заявами міністра освіти делегації КПКанади в цій ділянці.

Урахуйте, що книгу написав український канадський комуніст, а не український «буржуазний націоналіст».

Та дамо слово делегації.

ОСВІТА ДЛЯ НАРОДУ

В міністерстві освіти нас зустрів міністер П. П. Удовиченко і його заступники та голови департаментів. Делегація пояснила мету свого візиту і запропонувало, щоб ми почали вступним звітом міністра або члена його колегії. Після цього міністер зробив перед делегацією інформативну заяву, головні пункти якої тут подаємо.

— Перед Жовтневою революцією не було ані одної державної школи на Україні, в якій навчання проводилося б українською мовою. Справді, не було ані одної державної школи, яка включала б українську мову як обов'язковий предмет в її учбовому плані. Тепер ми маємо 34,000 таких шкіл з 480 тисячами учителів. Ми маємо 31 педагогічний інститут з викладовою українською мовою, 40 педагогічних шкіл і Науковий педагогічний інститут. В них усіх навчання проводиться українською мовою.

— Ми також маємо інші школи, крім українських. — сказав міністер. — Бо ми маємо в Українській Радянській Соціалістичній Республіці значну кількість людей інших національностей, які становлять 23 проценти нашого населення. Багато з тих людей живе в давнонаселених національних громадах.

Наприклад, щоб підсумувати цей пункт, доки

НОВІ ДНІ, СІЧЕНЬ, 1968

Крим став частиною Української РСР, там вживалась російська мова. Росіяни становили там переважачу групу населення. В дуже подібний спосіб постали там молдавські, угорські і польські громади. В Києві, Донбасі і деяких інших районах є значні групи людей, які хочуть, щоб їх діти отримали початкову освіту в мові своїх батьків. У кожному такому випадку батьки рішають. Відбиваючи свободний вибір батьків, в країні є 4,800 російських шкіл, 73 угорські школи і дві польські школи. В додатку до 31 педагогічного інституту, як згадано вище, є ще один інститут, в якому навчання проводиться російською мовою.

Делегація вважає, що варто відмітити, що свободний вибір батьками вказує на спрямування. Нас повідомлено, що тоді як українці становлять 77 процентів населення, 82 проценти всіх відвідуючих школу учнів є зареєстровані в школах, у яких усе навчання проводиться по-українськи. Далі міністр підкреслив, що українська мова, історія і література є обов'язковими предметами в усіх школах України, незважаючи на те, в якій мові проводиться їх загальне навчання. До того ж він підкреслив, що студент, який провалився на іспитах в цих предметах, має мало шансів перейти до вищого освітнього закладу.

Багато з цих інформацій, одержаних прямо від міністра освіти, є відмінні від враження, яке дуже поширене в Канаді; так відмінні по суті, що делегація була спонукана критично досліджувати факти, подані в статистичних даних, і в шкільних планах навчання. Делегація запитала міністра:

— Яка є основна мова навчання в технічних школах?

Міністр відповів:

— Основною мовою є українська. Якщо ми запросимо професора або спеціаліста з іншої частини Радянського Союзу дати лекцію, то він дає її в російській мові. Більшість з тих, які залишаються тут на якийсь час, вчать читати лекції українською мовою.

Делегація питала далі: — Ви кажете, що українська мова є основною мовою навчання в технічних школах?

Міністр пояснив потребу відрізнити технічні школи від технічних інститутів. Поперше, інститути використовують визначних вчених і спеціалістів в своїй діяльності з різних частин Радянського Союзу, так як технічні інститути в інших республіках використовують визначних вчених і спеціалістів з України.

По-друге, треба пам'ятати, що багато українських технічних інститутів є інститутами для всього Радянського Союзу в своїй діяльності. У тих інститутах, як ось в Інституті студіювання нафти і газу, більшість є з інших республік і сподіваються повернутись до них. Крім того, характер промисловостей таких, як техніка штампування металів, електричного зварювання, мистецтво і техніка проектування і будови кораблів, кібернетика, плану-

вання міст і будівництво й інші модерні спеціальності є такі, що люди з науковим ступенем хочуть бути здатними робити успіхи в своїй професії і відігравати свою роль в прогресі до комунізму де-небудь в Радянському Союзі. В тих інститутах, які своїм характером є всесоюзним, хоч знаходяться в Україні, природним є, щоб російська мова була мовою, в якій ведеться навчання.

Делегація звернула увагу на статтю в українському періодичному виданні, написану учителем в Запоріжжі. Він нарікав, що учителі на Україні «не знають належно української мови, не читають української літератури...» і т. д. Міністер відповів:

— Але ми маємо 34,000 шкіл і 480,000 учителів. Думка одного учителя про його чи її товаришів учителів не спростовує цього, хоч він чи вона написали з дуже добрим наміром. Опісля члени делегації погодились, що такі критичні статті учителів є самі собою дуже позитивним явищем.

Відповідальний голова відділу літератури в міністерстві втрутився в цей час з заміткою, що міністерство друкує для шкільного вжитку від 40 до 50 мільйонів книжок кожного року і 95 процентів з них в українській мові. Сорок назв книжок, надрукованих минулого року, були передруками української літератури.

Делегація спитала:

— Якщо є так багато наголосу на українську мову, то чому Олесь Гончар, секретар Спілки письменників України, сказав делегатам з'їзду українських письменників, що викладання української мови в середній і вищій школі часом опиняється в гіршому становищі, ніж іноземні мови на Україні? Міністр відповів:

— Тут є якесь непорозуміння про те, що Гончар мав на думці. Я певний, що ви зможете зустрінутися з ним особисто і обговорити цю справу. Він, можливо, пояснить цей пункт. Від імені міністерства освіти я мушу категорично заявити, що навчання української мови є нашим першим фронтом.

Делегація вказала, що декрет звільнив учнів в українських школах від обов'язку вчитися в українській мові. Тоді міністр покликав голову юридичного відділу міністерства дати відповідь, який говорив, що декрет передбачає право вчитися в іншій мові, не українській, що не означає звільнення від обов'язку навчатися в українській мові. Дев'ята секція держкету гарантує законне право батьків вибрати мову, в якій їх діти повинні вчитися. Але вона не дає батькам права рішати, що їх діти не будуть вчитися української мови. З цим міністр додає:

— Я думаю, що це добре, що таке рішення залежить від батьків і що вони мають демократичне право рішати. Цей принцип був широко обговорений, особливо учителями, перш ніж декрет був ухвалений.

Делегація далі запитала, чому в такому разі нема українських шкіл в Москві або Казахстані, чому в Києві, наприклад, можна почути дуже ба-

гато російську мову на вулицях, справді так багато виглядає, що вона є привілейованою мовою. Міністр відповів:

— Кожна особа, яка переходить працювати в іншу частину Радянського Союзу, робить це тому, що він чи вона хоче цього на основі існуючої ситуації. Переважно вони виїжджають на якийсь період.* Ті, хто залишається там, хочуть, щоб їх діти були підготовлені працювати там і мали успіх в ремеслі або професії свого вибору. В Москві нема домагання українців на окремі школи. У Львові є домагання росіян на російські школи. Товариш, який говорив про велику кількість людей, що говорять по-російськи на вулицях, каже, що це дало йому враження, що російська мова є привілейованою мовою. Я мушу сказати вам, товариші, щоб ви мали на увазі той факт, що Київ має мішане населення, можливо, половина людей не є українського походження.

Всі ці питання допомагають ілюструвати факт, що національне питання є дуже, дуже складне. Ленінізм вчить, щоб ми розв'язували національне питання збагаченням національної культури українського народу без обмеження розвитку соціалістичного інтернаціоналізму. Це критерій, яким наша політика і наша практика випробовуються в житті. Судячи по цьому або іншому важливому критерію, ніхто не може сказати, що українські люди є другорядними громадянами в нашому Союзі. Ми є різними братами з усіма іншими членами-націями нашого Союзу в усіх відношеннях.

Після міністерства освіти делегація КП Канади відвідала міністерство вищої освіти, яке очолює Ю. М. Даденков. Хто він такий? Син українізованого росіянина, який народився у Вятці, себто в корінній Росії, що від 1905 року жив в Україні. Це визначний український вчений-педагог.

Його син, теперішній міністер вищої освіти УРСР, порівняно з П. Удовиченком людина солідніша, поважніша. Ким він себе почуває — росіянином чи українцем — сказати не можу. Знаю лише, що він вільно володіє українською мовою і шовіністичних російських тенденцій так грубо, як П. Удовиченко, не виявляє. До речі, тепер його заступником є відома еміграції Катерина Колосова. Важко сказати, чи вона дуже вдоволена із своєї нової посади, хоч не можна дуже журитись тим, що заступником міністра вищої освіти призначили саме її.

Звертаємо увагу читачів на місце звіту, у якому сказано, що у вищих школах України вчиться студентів-українців 61 відсоток, а студентів-росі-

янян 32 відсотки. Це в той час, коли за переписом 1959 року українців УРСР було 76.1%, а росіян лише 17.7%. Якого ще доказу треба колоніального стану України? Може, українці не хочуть учитись, бо вони «східняки-дикуни», про що ми пишемо в іншому місці цього числа? Ні, в Україні сьогодні молодій українській людині важче потрапити в інститут чи в університет, як якомусь сталінському імперському посіпаці в рай... Я знаю факти, як діти з Києва, не маючи змоги вступити в інститут чи університет, ідуть у Запоріжжя чи в Кадіївку в Донбасі, щоб там (часто за великий хабар!) вступити бодай у технікум.

Даємо слово делегації.

В Україні є окреме Міністерство вищої освіти і наша делегація відвідала це міністерство також.

Міністр вищої освіти Ю. М. Даденков почав свою вступну заяву пригадкою нам, що перед Жовтневою революцією російська мова була державною мовою України. До жовтня 1917 року не було ані одної державної школи в Україні, в якій викладалося мовою була б українська. Навіть у російській мові. — додав він, — вища освіта була тільки для дітей багатих. У всій Україні було тільки 27 освітніх закладів вище рівня початкових шкіл. Сьогодні є 134 технічні інститути, 8 університетів і інші заклади вищої освіти, тобто вище рівня середніх шкіл з 740,000 студентів. На кожних 10,000 людей в Україні ми маємо 162 студенти в інститутах вищої освіти. Це багато вища цифра, ніж в якій-небудь капіталістичній країні Європи.

Вступ до інститутів вищої освіти є за стипендією. Студенти, які добиваються відмінних відміток в певних предметах, дістають додаткову допомогу в формі стипендій, названих іменами Леніна, Шевченка, Гоголя і ін. Прийнятих до закладів вищої освіти в першій половині 1967 року було 61 процент українців, заокруглено 451,000; 32 проценти росіян, заокруглено 236,000; 3,8 проценти євреїв, заокруглено 28,000; 3,2 проценти інших, 25,000.

Ще залишилася деяка кількість
нерозпроданої книги:

Юліан Мовчан

“ЩО ВАРТО Б ЗНАТИ”

(Проблеми українського національно-державного визволення; подорожні нотатки; портрети, зустрічі й характеристики).

398 сторінок, частково ілюстрована.

Тверда обкладинка в двох кольорах з мистецьким написом у виконанні мистця-малювача Мирона Левицького. Ціна всього 4.00 дол. з пересилкою.

Набувати в українських книгарнях або писати на адресу:

P. O. Box 133, Macedonia, Ohio 44056, USA.

* Голова статистичного відділу Державної нової комісії поінформував нас, коли ми там були, про пропорцію тих, хто залишається і хто повертає. Ті, хто залишається там більш ніж два роки, звичайно оселяються на постійне проживання в новому місці. Загалом 80% всіх тих, хто виїжджає в інші частини Радянського Союзу, оселяються в нових місцях.

Тридцять процентів усіх студентів є з інших частин Радянського Союзу.

В додатку до 740.000 студентів, прийнятих у різні заклади, ще є велика кількість робітників, які працюють в промисловості і у вільному часі навчаються по лінії вищої освіти. В країні є 72 факультети для такого студіювання у вільному часі. Кожен такий факультет є зв'язаний прямо з інститутом, який є головним центром для навчання його предметів. Всесоюзний інститут студіювання нафти і газу, який знаходиться в Івано-Франківську, розвинувся там з такого ж центру для студіювання у вільному часі.

Технічні і наукові книжки і журнали друкуються в українській мові по 212 предметах. Менша кількість друкується в російській мові. Цього 1967 року друкується 37 нових підручників в українській мові, сім у російській.

Ми присвячуємо велику частину цього звіту справі освіти і викладовій мові, бо делегація вважала їх головними питаннями. Так як народ в цілому може збагатити свою національну культуру тільки тоді, коли піднесе рівень своєї матеріальної бази всебічним розвитком свого соціалістичного господарства, так і піднесення його власного культурного рівня йде в парі з піднесенням рівня освіти.

Розділ звіту, в якому описано зустріч із міністром культури Р. Бабійчуком, подаємо без коментарів, бо ті статистичні дані, які він подає, фактично нічого не говорять і їх нема змоги перевірити.

КУЛЬТУРА НАРОДУ — НАЦІОНАЛЬНА ФОРМОЮ

Міністр культури Р. В. Бабійчук почав свою інформаційну доповідь словами: «Наша українська культура є національна формою, соціалістична змістом». З самого початку слід сказати, що факти, які він нам подав, підтвердили його вступну заяву.

— Протягом минулих 15 років, — говорив міністр, — культурний рівень в Україні піднесено в революційний спосіб. В додатку до бібліотек у більшості шкіл, ми маємо 29,000 публічних бібліотек, 22,000 з них є в селах. Ми маємо 26,500 робітничих клубів і 23,200 клубів в селах. Кількість лекцій, прочитаних в робітничих клубах минулого року, в середньому дорівнювали 881 вечорові на кожний один з 26,500 клубів. У 1965 році ми ви-

дали 2,500 книжок українською мовою загальним тиражем 76 мільйонів примірників. У 1966 році загальний тираж становив 78 мільйонів, а цього року буде ще більший.

У селах 53 чоловіка на кожну тисячу осіб беруть участь в діяльності народного мистецтва в тій або іншій формі. Ми маємо 120,000 організованих аматорських гуртків. Цього року ми маємо фестивалі народного мистецтва, що почнуться змаганням в кожному селі і закінчаться всекрайовим змаганням в усіх галузях народного мистецтва. Сільські змагання закінчилися тепер і переможці готуються до обласних змагань. Після відбудуться крайові остаточні змагання.

Ми маємо 250 народних театрів, які також візьмуть участь у фестивалі. Значки, які ідентифікують учасника тієї або іншої форми мистецтва в крайовому Українському фестивалі народного мистецтва, закупило вже 2,000,000 чол. Деякі пісні були написані і мелодії до них скомпоновані спеціально для фестивалю. Міністерство закупило їх для широкого розповсюдження.

Фестивальне змагання включає змагання у вишиванні. Найкращі вишивки з кожного району увійдуть в крайове змагання і будуть використані у якнайбільшій мірі, щоб збагатити узори фабричного вишивання.

Ті, хто продукує вишивки й інші вироби народного мистецтва для продажу, не будуть платити податку від грошей, отриманих за свої вироби.

Ми маємо 61 діючий повний час професійний театр, 52 з них є українськими. В Києві, Харкові і Одесі є по чотири українських театри і один російський театр в кожному з цих міст. Ми маємо 36 оркестрів. Дев'ять є повними симфонічними оркестрами, інші 27 включають п'ять бандуристських оркестрів і ін. Разом 8,000 регулярних членів працює повний час у тих 36 музичних ансамблях. Їх субсидує держава в розмірі 8 мільйонів карбованців річно.

Ми маємо 22 драматичні театри, кожний з яких має не менше 50 працюючих повний час професійних акторів, яких також субсидує держава.

Є чотирирічний курс на рівні коледжу для студіювання в різних секторах театру. Є дев'ять шкіл під керівництвом цього міністерства з 8,000 студентів. Одна з них є пансіоном. В додатку ми маємо Інститут студіювання мистецтва і інститут, що готує керівників культурної роботи. Ми маємо дві школи для учителів музики. Будемо мати спеціальну «Школу музики» в кожному шкільному районі, також «Школи мистецтва».

Ми маємо нові опери і нові балети на українські теми і кілька мініатюрних балетів. Вони виступають в перепознаних театрах не тільки на Україні, але також в усіх частинах Радянського Союзу.

Це міністерство бере на себе у великій мірі відповідальність за забезпечення матеріального заохочування артистів, композиторів, авторів і драматургів.

JOSEPH J. RAJCA FURS

921 College St. — Tel.: LE 4-5545

(at Dovercourt)

КУШНІРСЬКА РОБІТНЯ

Хутра на замовлення з різного роду шкірок

Δ ПЕРЕРІБКИ,

Δ НАПРАВИ,

Δ ПОВНА ГАРАНТІЯ.

гів. Ми часто купуємо твір, який має артистичну вартість, часом, коли він тільки виявляє надію успіху до артистичного розвитку, тобто, коли він є такого типу, який не має ще негайного народного попиту.

У цьому інтерв'ю, як і в Державній плановій комісії і кількох інших міністерствах та інституціях, які ми відвідали, делегація питала: — Якою мовою ведете листування з іншими членами вашого міністерства і з іншими департаментами уряду? — Міністр зажадав протоколів з регулярних засідань

його колегії і папки кореспонденції як поточної, так і старої. Протоколи засідань і копії листів були в українській мові. Те саме було в Державній плановій комісії і інших міністерствах, в яких ми ставили це питання.

Коли делегація закінчила дискусію з щирою подякою, міністр сказав: — Ті, хто вірить, що проводиться русифікація України, є або погано поінформовані, або вони заперечують дійсність.

(Закінчення в черг. числі)

ЧИТАЧІ ПИШУТЬ

Вельмиповажаний Пане Волинняк!

Прошу вибачити, що турбую, але хочу звернути увагу на одну річ. У "Нових Днях" ч. 207 було видрукувано вірші Д. Павличка. Якщо судити з цих віршів, то

Павличко український поет. Та на ЕКСПО в Монтреалі потрапила мені до рук "Радянська Україна" від 22 серпня 1967 р. і там я побачив вірша Д. Павличка "Любов моя". З цього вірша можна побачити хакла в повній його красі. Ось цей вірш:

Дмитро ПАВЛИЧКО

ЛЮБОВ МОЯ

Я виключив приймач раптово
І слухати не хочу знов...
Не вам, панки, отруйне слово
Жбурляти у мою любов!

Колись я чув цю річ зміїну,
Але збагнуть не міг її...
Любив, любив я Україну
За неба синь, за солов'ї.

А час прийшов іти до бою —
Тремтіли у душі пісні.
Любов моя була сліпою —
І міг спіткнутись я в борні.

Та не дали упасти друзі,
І сором не пече тепер,

Я сам в нечуваній напрузі
З очей своїх полуду здер.

Якщо на вістрі крихти бруду —
Всю зброю пожере іржа.
Чужих два слова в пісні буде —
І пісня вся тоді чужа.

Мое болюче серце може
Прийняти кулю в боротьбі,
Та слово зрадницьке, вороже
Не знайде місця в нім собі.

Люблю, люблю я Україну,
Лиш не таку, як вам у сні

Вона ввижається невпинно
В заокеанській стороні.

Ту Україну, що до бою
Вела Богданові полки,
Ту Україну, що з Москвою
З'єднала Київ на віки.

Ту Україну, що в лахмітті
Пішла за Жовтень на бої,
Ту Україну, що на світі
Зовуть червоною її.

Що на ланах своїх великих,
Немов стеблини куколю,
Вас вирвала з землі навіки, —
Ту Україну я люблю.

Пригадую приказку: "Ти його хрести, а він кричить: у лози пуста!" Так само і в нас сталося: зарахували І. Драча і Д. Павличка до українців, а вони такі хакли і йдуть у бій за ту Україну, що червоною зовуть. Звичайно, шкода, що вони удостоїлись честі потрапити на сторінки такого журналу, як "Нові Дні", бо "Нові Дні" ж є найкращим журналом, українським журналом, і саме за це я його поважаю в своїй хаті.

З нагоди Різдва Христового і Нового Року бажаю веселих свят, щастя та кріпкого здоров'я!

З привітом

Петро САРНАВСЬКИЙ, Монреаль, Канада.

Спасибі за листа, дорогий пане Сарнавський. Уже не раз мене питали читачі, чого це в "Нових Днях" нема більше листування. Як я кажу, що читачі не пишуть, то мені не дуже то й вірять. А листів справді не було довгий час.

Поперше, мушу сказати, що в нашому журналі друкуються твори зовсім не для того, щоб зробити честь їх авторам, а для того, щоб дати користь читачам. А часом не тільки користь, а ще й приємність. Подруге, у журналі читач мусить мати інформацію, себто мусимо дати читачам уяву про сучасну Україну, бо самі ж кажете, що наш журнал — "український журнал". А як же він буде українським, як у ньому не буде сучасної України?

Звичайно, в сучасній Україні, на превеликий жаль, далеко не все таке, що нам хочеться. Якби було так і таке, як нам хочеться, то цілком зрозуміло, що ми б з Вами не були в Канаді, а дома, в Україні. Та це зовсім не означає, що як в Україні не так і не те, чого ми хочемо, то ми повинні закрити очі і навіть і не поцікавитись нічим — ми б тоді стали ненормальними людьми, перетворились би в сектантів, які й світу Божого не бачать...

Вірші Д. Павличка, видруковані в ч. 207, дуже добрі. Цей вірш, якого Ви мені прислали, дуже поганий. Такі вірші пишуть поети в Україні тільки тоді, коли бояться розстрілу, або як вони взагалі не мають поваги самі до себе. В підрядянських умовах важко відгадати, що було причиною цього плазування. Зробивши покvapний вивок, можемо дуже помилитись, хоч я схильний думати, що Дмитрові Павличкові сьогодні розстріл чи знищення в якійсь іншій формі не загрожувало: думаю, що він справді "хитрий русин" і все. Між іншим, його вірші були ще раніше в нашому журналі, зокрема кілька їх було видрукувано в числі 205-му. У тому ж числі є й моя стаття про Д. Павличка (стор. 19-20), у якій я саме це й пишу. Прогляньте її ще раз.

Одна людина, така як оце й ми з Вами, поїхала в Україну як турист і там їй пощастило розмовляти з великим, тепер уже покійним, поетом Максимом Рильським.

Ця людина сказала Рильському, що він теж понаписував дуже багато таких поганих піршів, як оцей вірш Д. Павличка, якого Ви мені прислали. Рильський відповів тій людині: "Що краще: мати пшеницю, перемішану з половиною, чи зовсім її не мати?" "Звичайно, — відповіла та людина, — краще зерно з половиною, ніж ніякого — можна ж полову одвіяти". "Ну, — сказав М. Рильський, — то так зробіть і з моїми віршами — одвійте половину і спожийте саме зерно".

Не зрозумійте лише мене так, що я хочу виправдати Дмитра Павличка. Ні, я думаю, що так писати тепер Д. Павличкові не треба, бо тепер не ті часи, про які говорив М. Рильський. Але пам'ятаймо, що всього ми так не знаємо. Мені, наприклад, точно відомо, що в Україні є ще й тепер великий тиск на літераторів. Якщо хтось не так пише, як хоче влада, то його творів не видають взагалі. При цьому не кажуть йому, що це тому, що він "не так пише", а викручуються всякими вимовками: ні брак паперу, то в цьому році ми вже з цієї ділянки виконали й перевиконали плян і т. д. А як і видадуть, то таким малим тиражем, що він за свою книжку нічого не одержить. Я знаю імена літераторів, які раніш заробляли 2-3 тисячі карбованців на рік, а як перестали писати "так, як треба", то їх заробіток зменшився до 200-300 карбованців на рік. Хтось це може витримати, а хтось і ні, бо навіть і автомоболі виходять з фабрики різні, а що ж казати про людей? А ще як та людина має чималу родину!

Є такий російський жарт: "Что бедному сврею нужно? Очень мало: кусочек булки и вагон масла!" Огож і спасибі Вам, що прислали цього поганого вірша: нехай наші читачі знають, що талановитий поет Дмитро Павличко до жмені дорідної пшениці (своїх добрих віршів!) додає два великих лантухи прілої московської потерті, себто отаких гидких віршищ (навіть з такими гидкими росіянізмами, як "виключив приймач"!), щоб і собі мати "кусочек булки і вагон масла".

Звичайно, що чесним людям від таким способом заробленої булки й масла завжди нудить. Чи нудить Павличкові, — сказати важко. Ніби повинно б нудити?..

П. ВОЛ.

Вельмишановний Пане Волиняк!

Шлю чека на 15.00 дол. Це моя передплата на 1968 р., передплата для особи, яка сама не може заплатити, і 5.00 дол. на пресовий фонд.

З щирою пошаною

П. ДОВБАЧУК, Сомерсет, США.

Спасибі, дорогий пане Довбачук. У Вас тепер заплачено не тільки на 1968 рік, а значно більше — по число 234 включно, а в грудні 1968 року має вийти лише число 227. У Вас досі було заплачено по ч. 222 включно. Дивіться на Вашу наліпку. У Вас передплата не йде від січня.

Ті гроші для нового передплатника я зараховую для консисторії УАПЦ в Німеччині (митрополит Ніканор). Там журнал читатиме кілька осіб, а платити в них не дуже то є з чого.

Сердечне спасибі за все! П. ВОЛ.

Вельмишановний Пане Волиняк!

Шлю, як і щороку, 30.00 дол. З них 5.00 дол. передплата на 1968 р., а 25.00 дол. на розбудову.

З пошаною і привітом

д-р А. ЛИСИЙ, Мінеаполіс, США.

Велике спасибі, дорогий пане докторе, за щедру "самообкладання"! П. ВОЛ.

Високоповажаний Пане Волиняк!

Шлю переказа на віднову передплати на Ваш чудовий журнал. Красенько дякую Вам за нього! Бажаю Вам у Новому Році здоров'я і успіхів у Вашій важкій праці для свого народу, на жаль, часом і не дуже вдячного. Дай, Боже, щоб Ви своїми думками і словами і далі були пострахом для наших зовнішніх і внутрішніх ворогів та знаходили серед ворожого намулу на наші нації чесних і відданих патріотів, які люблять свій народ і рідний край безмежною соборною любов'ю. А вони ж є і на еміграції, і в Україні. Вірте в це і працюйте для них. Ваша праця для них потрібна, вона підтримує їх на дусі і дає імпульс до боротьби з ворогом!

З глибокою пошаною низько схиляю голову перед Вами, дорогий патріоте!

Ольга КАНИЦЬКА, Редвуд Сіті, США.

Шановний Пане Волиняк!

Відновлюю передплату на 1968 рік. Сердечно дякую Вам і всім авторам, які друкують свої твори в "Нових Днях" — ці матеріали дуже мені подобаються. Продовжуйте й далі в такому ж дусі. Найкращі побажання Вам, а також і всім співробітникам "Нових Днів" з нагоди Різдва Христового й Нового Року!

Щиро Ваш

Іларіон ГЛОБА, Мінеаполіс, США.

Високоповажаний Пане Редакторе!

Шлю 6.00 дол., з них 5.00 на передплату, а 1.00 дол. на пресовий фонд.

З Новим Роком та Різдом Христовим бажаю Вам щастя, здоров'я та витривалости. Дякую за добре написані репортажі з правдивою оцінкою виступів українських гостей на ЕКСПО-67 у Монреалі. Ваші репортажі цікаві, а критичні завжди цілком слушні і дуже повчають.

З правдивою пошаною до Вас

Андрій БАРАННИК, Велеслей, США.

~~~~~

Увага!

Увага!

ТОРОНТО й ГАМІЛЬТОН

• Безплатно чистимо печі (форнеси).

• Даємо безплатну цілорічну обслугу печей нашим відборцям опалової оливи.

ЗАМОВЛЯЙТЕ В НАС ОЛИВУ!

DNIPRO FUEL OIL LTD.

TORONTO — 2174 Dundas St. West

Тел.: вдень і вночі: 537-2169

DNIPRO FUEL OIL LTD.

HAMILTON — 905 Barton St. East

Тел.: вдень і вночі: 549-9634

~~~~~

ТАКА НАГОДА БУВАЄ ТІЛЬКИ РАЗ НА РІК!

“УКРАЇНСЬКА КНИГА” ПРОГОЛОШУЄ

РІЧНИЙ ВИПРОДАЖ КНИЖОК І ПЛАСТИНОК

Деяких книжок і пластинок ми за-
купили забагато, тому добре господа-
рювання вимагає, щоб ми їх позбулися
за малу частину їх вартости.

Та ще щоб заохотити громадянство
купувати книжки і пластинки, то ми да-
ємо знижку і на нових книжках.

**ВІД 10 ДО 60 ВІДСОТКІВ ЗНИЖКИ
З УСІХ РЕГУЛЯРНИХ ЦІН.**

Випродаж триватиме від 15 січня
по 29 лютого 1968 року.

На бажання замовників з-поза То-
ронта висилаємо листи з переліком ви-
продуваних книжок і пластинок.

Приходьте або пишіть до книгарні
фірми

Ukrainska Knyha

1162 DUNDAS ST. WEST,

TORONTO, ONTARIO